№ 25 ՈՒՐԲԱԹ ՓԵՏՐՎԱՐԻ 1 — 1908 — ՈՒՐԲԱԹ ՓԵՏՐՎԱՐԻ 1 № 25

ԵՐԵՍՈՒՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“ Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak“.
ՏԷԼԷՖՕՆ № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
ՏԷԼԷՖՕՆ № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ
(36-ՐԴ ՏԱՐԻ)
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ
Հասցէն՝
ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

12 ամսվայ համար	„	„	10 ռ.
11	„	„	„
10	„	„	9 ռ.
9	„	„	8 ռ.
8	„	„	7 ռ.
7	„	„	6 ռ.
6	„	„	„
Մնացած ամիսները ամսական Մէկ ռուբլի			
Ամերիկա տարեկան		„	6 դոլար
Եւրոպա	„	„	30 ֆրանկ
Պարսկաստան	„	„	10 ռուբլի

Երկուշաբթի, փետրվարի 4-ին
ԱՐՏԻՍՏԻԿ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՕՆՑԵՐՏԱՑԻՆ
ԴԱՀԼԻՃՈՒՄ
Տեղի կունենայ յայտնի
ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԱԿԱՆ ԿԱՊԵԼԼԱ-ի
միայն մի մեծ
ՀԱՄԵՐԳ
ԻՐԻՑ ԴՄԻՏՐԵՎԻՉ ԱԴՐԻՆԵՎ-ՍԼԱՎԻԱՆՍԿՈՒ
անձնական ղեկավարութեամբ
Կապելլան կազմված է XVI և XVII-րդ դարերի բոյարական շքեղ զգեստներ հագած երգիչներից, երգչուհիներից և երեխաներից։
Սկիզբն է ժամը 8½-ին երեկոյեան
Տոմսակները վաղօրօք կարելի է ձեռք բերել կասսայում։ 3—1

Թիֆլիսի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան
Վարչութիւնը

յայտնում է թէ քաղաքիս և թէ Կովկասի ամբողջ հայ հասարակութեանը, որ պատշաճաւոր իշխանութեան կողմից արդէն հաստատվել ու տպագրվել է (հայերէն և ռուսերէն լեզուներով) Ընկերութեան նոր կանոնադրութիւնը։ Նոր կանոնադրութեամբ «Թիֆլիսի Հայոց Բարեգործական Ընկերութիւնը» վերակոչվում է՝ «Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերութիւն» անունով։ Ընկերութեանը իրաւունք է տրվում ընդարձակ կուլտուրական գործունէութիւն ունենալ ամբողջ Կովկասում, իր ճիւղերը հիմնել բոլոր գաւառներում։

Ընկերութեան նոր կանոնադրութեան հետ մանրամասն ծանօթանալ ցանկացողները կարող են անձամբ կամ նամակով դիմել ընկերութեանս գրասենեակին, որից և կը ստանան տպագրված օրինակները։

Ընկերութեանս գրասենեակի հասցէն՝ Абасабадская площадь, контора Армянскаго Благотворительнаго Общества. (չ. ու.) առ. 2—2

Թիֆլիս Քաղաքի Վաճառականների Փոխադարձ Օգնութեան
Ընկերութեան Վարչութիւնը

խնդրում է ընկերութեան պ. պ. անդամներին շնորհ բերել ընկերութեան ընդհանուր արտակարգ ժողովին, փետրվարի 3-ին, ցերեկվայ ժամը 12-ին, Թիֆլիսի բօրսայի շէնութիւնը, Արմենական բազարում։

Պարապմունքի առարկաներն են՝

վարչութեան զեկուցումը Խօսրօվի քարվանսարայի հրդեհից վնասվածներին օգնութիւն հասցնելու մասին և ընթացիկ գործեր։ Խնդրվում է ժուռքի ժամանակ ներկայացնել անդամութեան տոմսակները։ (ա.) 2—1

Փետրվարի 2-ին, երեկոյեան ժամը 7-ին, Թիֆլիսի Բօրսայի դահլիճում (տուն Թիֆ. կրեդիտնի ընկերութեան, մուտքը Արմենական բազարից)
ՃՇԱՃԱԿՎԱԾ Է
Առաջին Ընդհանուր Ժողով
հաստատված նոր հաստատված կանոնադրութեան, որով Թիֆլիսի Հայոց Բարեգործական Ընկերութիւնը վերափոխվում է
ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳ. ԸՆԿ. ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ
լայն կրթական և կուլտուրական ծրագրով։
Զբաղմունքի առարկաներն են.
1) Համառօտ պատմական տեսութիւն Հայոց Բարեգործական ընկերութեան գործունէութեան սկսած 1881 թ., 2) ընթացիկ խնդիրներ և 3) ընտրութիւններ կենտրոնական խորհրդի և վերաստուգող յանձնաժողովի անդամների և կանդիդատների։
Տարեկան անդամակցական վճարն է 5 ռ.։ Անդամ կարելի է գրվել վաղօրօք ընկերութեան գրասենեակում, իսկ նիստի օրը ընդհանուր ժողովում։ Նիստը կը բացվի, որքան անդամ որ լինի ներկայ։ (ու. չ.) (առ) 2—1

ՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՀԱՆՋ

Կեանքի պայմանները ծանրացել են, ապրուստը դժուարացել է, գործը պակասել է, զանազան տեսակ ձեռնարկութիւններ քայքայվում են, գործաղուրկների թիւը օրէ-օր աւելանում է։

Ի՞նչ է պատճառը։

Այդ հարցը տալիս են միմեանց մարդիկ և չեն գտնում բաւարար պատասխան։

Մի բան մեզ համար պարզ է, որ նրա պատճառը մէկը չէ, այլ այստեղ ազդում են մի շարք պայմաններ և երեւոյթներ։

Անցողական այն շրջանը, որի մէջ ընկաւ ժողովուրդը, ստեղծեց կրիտիքական դրութիւններ, որոնց ոյժը և ճնշումը դեռ չէ վերացել իրական կեանքի ասպարէզից։

Արդիւնագործութեան շրջանում գործադուլները առաջացրին մի շարք դժուարութիւններ, որոնցից մի քանիսը եղան նոյնիսկ ճակատագրական այս ու այն տեխնիքական ձեռնարկութեան համար։ Այդպէս, օրինակ, Բաթումում փակվեցին մի քանի խոշոր գործարաններ, որոնք միլիոնների շրջանաղարձ ունէին և աշխատանք էին հայթայթում բազմաթիւ բանւորների։ Նոյնպիսի օրինակներ կարող էինք բերել նաև Թիֆլիսի, Բաքուի և ուրիշ տեղերի իրականութիւնից, ցոյց տալով թէ ինչպիսի կրիտիքական պայմաններ են ստեղծված մի շարք ձեռնարկութիւնների համար։

Չը նայելով այդ բոլոր փաստերին, մենք չենք համարում գործադուլները գլխաւոր և միակ պատճառ տնտեսական այն ճգնաժամի, որի մէջ գտնվում ենք մենք։

Ոչ միայն գործադուլները, այլ և ամեն մի արտասովոր խոշընդոտ տնտեսական կեանքում քայքայիչ և վնասաւոր է արդիւնագործութեան համար։ Օրինակ, Նորերս Ամերիկայում մօտալուտ եապօնական պատերազմի սպառնալիքի և ուրիշ մի քանի հանգամանքների ազդեցութեան տակ ազգաբնակութիւնը սկսեց բանկերից յետ վերցնել իր պահեստագրամները և դրանով պատճառ եղաւ մի քանի բանկերի մնանկութեան, որին հետեւեց մնանկութիւն և մի շարք արդիւնագործական ձեռնարկութիւնների

Գործադուլները ինքն ըստ ինքեան չեն կարող ընդարձակ ծաւալ ստանալ և երկարատև լինել, եթէ չը կան մի կողմից պայմաններ գործադուլային տրամադրութիւններ ստեղծելու համար, իսկ միւս կողմից արտակարգ ազդեցութիւններ, որոնք բարդացնում են տնտեսական պայքարը քաղաքական և ուրիշ նկատումներով։

Տնտեսական գործադուլը, կապված քաղաքական նպատակների հետ, գտնվելով բացի բուն տնտեսական գործօններից և ոյժերից նաև այլ ազդեցութիւնների ճնշման տակ, ստանում է բոլորովին ուրիշ արտայայտութիւններ, քան յաճախ սպասելի էր կեանքի սովորական օրերում։

Եթէ տներ, խանութներ, կալուածքներ կորցրել են իրանց արժէքը, դրանց պատճառը չէ կարող լինել միայն տնտեսական գործադուլը։ Եւ եւրօպական կեանքի բազմաթիւ փաստերը մեզ ապացուցանում են, որ շատ դէպքերում գործադուլները, վերնասելով որևէ արդիւնագործական ճիւղի, չեն իջեցրել բոլոր գործերի ու կալուածքների արժէքը։

Մեր իրականութեան մէջ շատ մեծ դեր է խաղում նաև մի ուրիշ հանգամանք, այն է՝ վստահութիւնը դէպի վաղվայ օրը։

Եթէ, օրինակ, դուք կարող լինէք վստահութիւն ներշնչել ազգաբնակութեան, որ անցողական շրջանի ցնցող անակնկալները արդէն վերացել են և որ նա կարող է վաղվանից անձնատուր լինել իր կանոնաւոր տնտեսական ձեռնարկութիւններին, այն ժամանակ շատ կանգ առած գործեր նորից կեանք կը ստանան, մարդիկ կը սկսեն իրանց կապիտալը ձեռնարկութիւնների մէջ մտցնել, նոր շէնքեր կառուցանել, նոր արդիւնագործութիւններ կազմակերպել։

Իսկ երբ մարդիկ ամեն օր երկիւղի և անորոշութեան մէջ կը լինեն առաջիկայի վերաբերութեամբ, երբ նրանք ապահով չեն լինի, թէ վաղվայ օրը նոր պայքարների, ընդհարումների, աջակողմեան և ձախակողմեան ահաբեկումների անակնկալներ է վերապահել նրանց համար, մինչև այդ դեռ չի վերականգնի կանոնաւոր տնտեսական կեանքը և կը շարունակվի ճգնաժամային դրութիւնը։

Անցողական շրջանները անխուսափելի են ամեն մի պետութեան, ամեն մի ժողովրդի կեանքի մէջ։ Եւ ներկայ անցողական շրջանը նոյնպէս անխուսափելի էր, իբրև ծառանգութիւն տրխուր և ծանր անցեալի։

Բայց դժբաղդ են այն ժողովուրդը և երկիրը, որոնք դատապարտված կը լինեն երկար տարիներ գտնվել ծանր և ցնցող անցողական շրջանում։ Նրանք կարող են իսպառ քայքայվել։

Մենք տուինք չափազանց մեծ զոհեր։ Ժամանակն է հաշուի առնել դրականը ու բացասականը և վտանգաւոր քայքայումների առաջը առնել։

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պետերբուրգ, 29 յունվարի

«Русь» թերթի ասելով, Պետական Դումայի առաջիկայ նիստերից մէկում, պետական պաշտպանութեան մասնաժողովի նիստերը դռնփակ կայացնելու հարցի վիճաբանութիւններին կը մասնակցէ մինիստրների խորհրդի նախագահ Պ. Ա. Ստոլիպինը։

Պետերբուրգ, 28 յունվարի

Ֆինլանդական սահմանում, ժանդարմին ձերբակալելու հետ միասին, բռնվեցին նրա տասն և մի ընկերները։ Պարզված է, որ ռմբաձիգ ժանդարմը ռազմիկ խմբին զինել է ուժանակով։

Լուրեր են տարածվում, որ Ֆինլանդիայի վերաբերմամբ բացառիկ որոշումներ են կայացնելու։ Պետերբուրգ է կանչված զինեբալ Բենկենդորֆը։

Խօլմի Ռուսի պատգամաւոր Եւլոգին հետեւելով, ռուս ժողովրդի միութիւնից դուրս եկաւ Մոգիլէվի եպիսկոպոս Միտրոֆանը, որ շատ է յուզված միութեան անդամների խայտառակ ապարքներից։ („Каспій“)

Թաւրիզ.—Հակառակ այն լուրերի, թէ թիւրքերը մաքրել են Սօվուջ-Բուլաղը, Ֆազլի-փաշան զօրքերով դեռ յունվարի 25-ին Սօվուջ-Բուլաղում էր։ Քարման-Քարման, սպասելով որ թիւրքերը և քիւրդերը կը յարձակվեն Միանդաբի վրա, պատրաստվեց դիմադրելու։ („К.“)

Պետերբուրգ.—1907 թ. դեկտեմբերին սոցիալիստ-յեղափոխականների կուսակցութեան անդամներից մի քանիսը, նպատակ դնելով յանցաւոր ձեռնարկութիւնների համար միջոցներ ձեռք բերել, ժտադրվեցին կողոպտել Պետերբուրգի կառավարական հաստատութիւններից որևէ մէկի գանձարանը։ Կողոպտման կազմակերպութիւնը իր վրա ընդունեց ի թիւս միւսների Վլբորգում ապրող առաջին Դումայի նախկին անդամ Կօրնիլէվը։ Վերջինս Վլբորգում որոնեց մի քանի անձերի և յաճախ ժողովում էլ նրանց Վլբորգի ժողովրդական տան մէջ մտադրված յանցաւոր գործողութեան պլանը մանրամասնօրէն մշակելու համար։

Վճռվեց նշանակած օրվայ սկզբում զինված յարձակում գործել որոշված հաստատութեան վրա։

Նախագծված ժտադրութիւնը իրագործելու համար Վլբորգում պատրաստված ռումբերը Պետերբուրգ հասցնելու պարտականութիւնը յանձն առաւ Վլբորգում զինուորական ծառայութեան մէջ գտնվող, Ֆինլանդական ժանդարմական վարչութեան լրացուցիչ շտաբի ունտէր-օֆիցէր Տերենտիյ Բօգդանովը այն պայմանով, որ գողացված փողերից 1000 ռուբլի իրան տրվի։ Կողոպտելու գործը յետաձգվեց մինչև յունվար։

Յունվարի 19-ից Վլբորգից սկսեցին Պետերբուրգ գալ խմբի անդամները։ Յունվարի 23-ին եկաւ Բօգդանովը, որի մօտ ձերբակալելու ժամանակ գտնվեցին 4 լցրած ռումբեր։ Նրա հետ ձերբակալված 12 հոգու մօտ գտնվեցին ատրճանակներ։ Ֆինլանդիայում միաժամանակ խուզարկեցին մի տեղացու, որի մօտ գտնվեց 6 կիլոգրամ ուժանակ։

Մանմեղակոծվեր Համիդի դեմ.—Կ. Պոլսից և Էրզրումից գրում են «Պրօ Արմենիա» թերթին, դեկտեմբերին։

Կ. Պոլսում

Իշխանութիւնք գտան կազմակերպութիւն մը որ շատ միջոցներ ունի իր տրամադրութեան տակ և կը ձգտի Թիւրքիոյ մէջ սահմանադրական դրութիւն հաստատելու։ Անիկա յայտարարութիւններ կը ցրուէ Եւրոպական և Ասիական Թիւրքիոյ ամեն կողմերը։

Էրզրումում

Նոր կուսակալը հոս հասնելէն ի-վեր մեծ գործունէութիւն ցոյց կուտայ։ Ձերբակալել կուտայ բոլոր այն մարդիկը, որոնք տարիներ առաջ դատապարտուած էին. բանտարկեալներու թիւը արդէն 30 կամ 40-ի հասած է։

Բանտարկելոց մէջ կը գտնուի Սէյֆուլլահ էֆէնդին։ Երէկ առաւօտ ոստիկանութիւնը խանութները գոցել տուաւ։ Բայց անմիջապէս հեծելազօրաց հարիւրապետ մը շուկայէն անցաւ ու խանութները վերաբանալ տուաւ։ Պատուիրեց վաճառականներուն՝ թէ որ ոստիկանը գայ և իրենց գոցել հրամայէ, յայտարարեն թէ «կը մեռնինք և չենք գոցեր»։ Ասոր վրայ Թիւրքերը և քիչ յետոյ ալ հայերը բացին խանութները։

Բանտէն մեզ կըսեն բանտարկեալները, թէ զիրենք կը ծեծեն մեռնելու աստիճան։

Ոմանք կը հաւատան թէ կուսակալը այս ձերբակալութիւնները ինքն իրմէ չէներ, այլ իրեն տրուած հրամաններուն համաձայն կընէ։

Ուրիշներ ընդհակառակը՝ կը կարծեն թէ այս ձերբակալութիւնները հրահանգուած են օտար պետութեանց կողմէ իրենց հիւպատոսներուն միջոցաւ։

Օտար պետութիւնները երկիրը պիտի դրաւեն, եթէ կառավարութիւնը կարգապահութիւնը չվերահաստատէ։ Երէկ ալ շատ մը պատերազմական առարկաներ եկան քաղաք։ Այս բանը կը հաստատէ պատերազմի մը կասկածը զոր կառավարութիւնը կը պատրաստէ։

Ձերբակալութիւնները հետզհետէ կը բազմանան։ Եւ հիմակ պետերն են որ բռնուած են։ Ըստ սուլթանի հրամաններուն, նոր կուսակալը իր հրամանին տակ ունի զինուորական հրամանատարը։

ԹԱՒՐԻԶԻ ՀԱՅՈՒՀԵՍԱՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՄԻԱՑԵԱԼ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Այս ընկերութիւնը հրատարակել է իր 1906—1907 տարեշրջանի տեղեկագիրը։

Պէտք է ասել, որ իր նպատակներով և գործունէութեամբ այս ընկերութիւնը հանդիսանում է մի համակրելի և արդիւնաւոր կազմակերպութիւն և նրա գոյութիւնը անհրաժեշտ է Ատրպատականի պէս մի յետամնաց և խաւար թեմում։ Այն հանգամանքը, որ ընկերութիւնը գտնվում է պարսից շահի հովանաւորութեան ներքոյ, իրաւունք է տալիս ընկերութեան վայելել պարսից տեղական իշխանութիւնների պաշտպանութիւնը այնպիսի վայրերում, ինչպէս Թիւրդատանն է, Ուրմին, Սալմասը և այլն։

Յիշեալ տարեշրջանում ընկերութիւնը ունեցել է թեմում 11 գիւղական ուսումնարաններ, որոնցից 7-ը երկսեռ, և երկու մանկական պարտէզներ Թաւրիզում։ Բացի դրանից նա պահել է Թաւրիզում մի գրադարան-ընթերցարան յատկապէս տիկնանց և օրիորդների համար, երեք որդեգիրներ Բարանդուզ (Քիւրդստան) գիւղից՝ Թաւրիզի Արամեան դպրոցում, որոնք իրանց ուսումը աւարտելուց յետոյ պէտք է ուսուցչի պաշտօն վարեն իրանց հայրենի գիւղում։

Այդ 11 գիւղական դպրոցներից 7-ը պահվում են պ. Տիգրան Աֆրիկեանի հաշուով, որ, 7 տարուց ի վեր, իւրաքանչիւր տարի վճարում է ընկերութեան 2000 թուման (մօտ 3500 ռ.), 1-ը՝ պ. Ալ. Մելիք-Ազարեանցի, 1-ը՝ պ. Արամ Ղազարեանի կտակի, 1-ը պ. Ստեփան Տէր-Օհանեանի և 1-ը՝ իրա ընկերութեան հաշուով։

Տարեշրջանում (1906 թ. յուլիսի 1-ից—1907 թ. յունիսի 30) ընկերութիւնը ունեցել է մուտք 91,238 ռուբլի և նոյնչափ ծախք (մօտ 16,000 ռ.)։

Ի հարկէ, ընկերութիւնը աւելի մեծ գործ կարող էր կատարել, եթէ ունենար աւելի լայն միջոցներ, բայց, տարաբազդաբար, Ատրպատականի հայ ժողովուրդը գտնվում է նիւթական այնպիսի աննախանձելի վի-

ճակի մէջ, որ օգնութիւնը կարելի է ապասել միայն դրսից, Ռուսաստանի և այլ տեղերի հայերից։

Եւ ահա, այդպիսի հանգամանքներում, մի նոր դժբաղդութիւն ևս սպառնում է ընկերութեան։ Ընկերութեան նպաստ տուողներից մէնը, պ. Տիգրան Աֆրիկեան, որ ամբողջ 7 տարի նպաստել է ընկերութեան, վերջերս, բոլորովին անհասկանալի պատճառով, հրաժարվել է տալ իր նպաստը, ոչով դրել է ընկերութեան վարչութիւնը դատ նեղ վիճակի մէջ։ Պէտք է յուսալ սակայն, որ Աֆրիկեան չի գործադրի իր այդ վճիռը։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԱԽՏԱԳԷՏՆԵՐ ԵՒ ԵՐԱԽՏԱՄՈՌՆԵՐ

I

Բարեգործութիւնն առհասարակ ազգային նկատումներից պէտք է ազատ լինի. նրա շարժառիթները պէտք է մարդասիրական լինեն։

Այս պարզ է բառի կազմութիւնից անգամ—«բարի գործ»։

Եթէ որևէ բարեգործական քայլ արված է հեռաւոր հաշիւներով, նա դադարում է այլևս կրել այդպիսի ոգի և դառնում է առևտրական ձեռնարկութիւն, աւելին կասեմ՝ վաշխառուական դիտաւորութիւն, որովհետև ոչ մի շահասէր ձեռք չէ պահանջում հաստուցումն ճիշտ այն չափով, որով ինքն է մատուցել իր ծառայութիւնը, այլ հիմնական հոգեբանութեամբ ձգտում է ստանալ վերադիր ևս, որևէ պայմանաւորեալ ձևով։

Ուրեմն, եթէ ազգայում շահվելու նպատակն է դրդում մարդկանց բարեգործութեան, այդ նշանակում է շահագրգռված կողմերից մէկը ստորագրում է մուրհակ, որոշ ժամանակէում պարտատիրոջ հրատիրը հատուցանելու։

Այս խորհրդածութիւններն են զբաղեցնում ամենքին, երբ հանդէս է գալիս հայ ուսանողութեան նիւթական օգնութեան խնդիրը։

Անհերքելի իրողութիւն է, որ Ռուսաստանի հայ ուսանողութիւնը իր մէջէն առմամբ շատ անբաւարար պայմանների մէջ է. հարաւային քաղաքներում այնքան էլ ողորմելի չէ նրա վիճակը, բայց նկատված է, որ մօտենալով հիւսիս, հայ համալսարանականի անտեսական կացութիւնը զգալապէս համեստանում է։

Եւ շատ բնական է։

Բացի նրանից, որ կենսական անմիջական պահանջները մայրաքաղաքներում անհամեմատ ծանր են և խիստ մեծ միջոց գրպանի համար, կան այստեղ այնպիսի գայթակղեցուցիչ յարմարութիւններ, որոնք չեն կարող չը գրգռել կրթված անհատի ճաշակը։ Մայրաքաղաքը, մանաւանդ Պետերբուրգը՝ Ռուսաստանի մտաւոր կեանքի կենտրոնն է, ինտելիգենտ զարգացած բնաղդը իր յատկութիւնները գոհացնելու բազմապիսի զբաղմունքներ ունի իր տրամադրութեան տակ։ Ուսուցանողներ, թանգարաններ, մատենադարաններ, գեղարուեստական, գրական և դերասանական աշխարհի ընտիր ներկայացուցիչներ, միջազգային կեանքը դիտելու հնարաւորութիւն և այլն։ Մայրաքաղաք եկողը միանգամայն շաղակցվում է նրա հետ մի կուլտուրական միջ-հանգոյցով։ Այս է պատճառը, որ շատ թուլակազմ հարաւացի պատանիներ, որպէս տրօփիկական բոյսեր՝ չը դիմանալով հիւսիսային մահաբեր խոնաւութեան և սառնամանիքներին, չեն կարողանում հաշտվել հարաւ տեղափոխվելու մտքի հետ և, միայն մոայլ մթնոլորտում, միանգամայն չլատում են ապագայ կեանքի և գործունէութեան հիմքը՝ առողջութիւնը։ Մայրաքաղաքի ուսանողը չէ կարող թողնել այն անեղը հօրիզօնը, որ ընդարձակվում է այդտեղ իր հարցասիրութեան առջև. և նրա դրութիւնը դառնում է առաւել ողբերգական, երբ նա համոզվում է, որ գրական, բարոյական և որ գլխաւորն է՝ գիտական անյագուրդ հետաքրքրութիւնը նրանից պահանջում է ապահով ինտեսական միջոց...

Այստեղ ահա հայ պատանու համար ասպարէզ է գալիս երկընտրութիւն, այն է՝ կամ զսպել իր մէջ հասարակականութիւն, սանձել մարդկային բնութեան յատուկ հետաքրքրութեան ձգտումներ և մատնել անձը մեքենայական կեանքին, շրջանակելով նրան կենդանական և բուսական կամ՝ մի բառով՝ ֆիզիօլոգիական շօշափումներով, իսկ ուղեղը—մտաւոր պահանջի ամենակարևոր հոսանքին, օր. միմիայն օրվայ դասախօսութիւնը մի կերպ իւրացնելու, որպէսզի «խիղճը ազատ լինի», կամ մղվել այդ հրապոյրների երփներանգ քաօսը, որը կլանելով պատանեկան ոգևորութիւնն, ուշադրութիւնն ու աշխատելու եռանդը՝ կարող է ուժգին կերպով զարգացնել ուսանողի միտքն ու հոգին, դաստիարակելով նրանց հանրագիտական պատուանդանի վրա։

Այսպիսի—վերջին տեսակի, համարձակ և անսանձ թռիչքներով առաջ մղվող ուսանողի համար, պարզ է, որ ողորմական 25—30 ր. թոշակը երբէք չէ կարող գոհացուցիչ համարվել։ Ինչ տեսակի առասպելական նահատակութիւններ ու զոհաբերութիւններ չը նկարագրեն այսպէս կոչված «հին սերունդի» դիպլօմաւորները, մենք պատրաստ ենք պնդել մեր ասածը, առաջնորդվելով ոչ թէ անցեալի գեղեցիկ հեղինակութիւններով և օրինակներով, որ առհասարակ օգտակար է, այլ միշտ ժամացոյցի սլաքի հետ առաջ ընթացող և անընդհատ փոփոխվող կեանքի պահանջներով, որ աւելի իրաւացի է և արդար։

Անցան հին ժամանակները, գնացին չըքացան երազի պէս. մեր հանդէպ կանգնած է նոր յեղաշրջվող կեանքը, նորանոր կարիքներով, չափերով, գաղափարներով։ Հայ ուսանողութեան մեծամասնութիւնը ձգտում է ընդգրկել նոր, թարմ ուղղութիւն և նա կարօտ է խրախուսանքի, քաջալերման. անհրաժեշտ է, որ նրա մէջ անձնական բարեկեցութեան բարոյագիտութիւնը գոլորշիանայ (իսկ նա շատ զօրեղ է հայ ուսանողի մէջ), նրա մէջ զարգանայ ազատ հասարակական գործչի և ոչ միայն պրոֆէսիոնալ աշխատաւորի դիրքը։

Ուրեմն, թող հասարակութիւնը ճիգ թափէ դուրս բերել հայ ուսանողին ողորմելի կացութիւնից, օգնէ նրան, որպէսզի նրա եռանդը չը սպառվի ապրելու և ուսանելու միջոցներ հայթայթելու տենդում։

Բայց... հայերիս յատուկ յոռետեսութեամբ դարձեալ մի կնճռոտ հանգամանք առաջ ենք բերել և ծամծմում ենք, մոռանալով անյետաձգելի կարիքը։

—Արդեօք, հայ ուսանողը արդարացնում է այն յոյսերը, որ հասարակութիւնը իրաւունք ունի սպասել, նպաստելով նրան ուսանողական շրջանում։

Զարմի արժառը այս յոյսերի մէջ է, որ հասարակութիւնը դնում է ուսանողի վրա։

Պէտք է, արդեօք, պահանջէ հասարակութիւնը, որ իր օգնութեամբ հաստատուն աւարտած բժիշկը կամ իրաւաբանը գնայ որևէ հայկական գիւղ, ընակութիւն հաստատէ այնտեղ, համայնքին ծառայելու համար։ Ի՞նչ վարձատրութիւն, ի հարկէ բարոյական, կարող է ստանալ մի կրթված անձն գռեհիկ, անտաշ և չափից դուրս սահմանափակ գիւղական ժողովրդի մէջ. չէ՞ որ հաւալարանի հինգամեայ շրջանը դաստիարակել է նրա մէջ հասարակականութիւն. բայց ինչպիսի տարբեր են շրջապատում նրան գիւղում. արդեօք, շփման ընդհանուր հող կարող է հաստատվել նրա և թանձրամիտ հայ գիւղացու միջև. ամէն ոք գաղափարական սաղմեր ու հեռանկարներ չէ կարող պարունակել իր մէջ. իսկ գիւղացուն սերտ սիրելու և նրա շահերով ապրելու համար, նախ և առաջ, պէտք է գաղափարի սաղմ լինել։ Յետոյ, նորաւարտ բժշկի համար որքան առիթ պէտք է ներկայանայ գիւղում, որ նա կարողանայ տեսականապէս ուսումնասիրած հիւանդութիւնները գործնական ասպարէզում հետազննելու և վարժվելու։ Եւ կամ քննիչի համար որքան դէպքեր պիտի պատահեն, որ նա գործադրէ համալսարանում «անգիր արած» օրէնքները։ Կան ի հարկէ մասնագիտութիւններ, օր. գիւղատնտեսական, որ պահանջում են անհրաժեշտ շփումն գիւղական բնակչութեան հետ։ Այդ ուրիշ խնդիր է։

Արդեօք, զուտ գիտութեան տեսակէտից քննելով խնդիրը, յետադիմական քայլ չէ՞ ստիպել բժշկին, քննիչին կամ մանկավարժին գնալ գիւղ՝ պաշտօն վարել իբր այն ժողովրդի համար և այն ժողովրդի մէջ, որի կօպէկներով նրանք ձեռք են բերել իրանց մասնագիտութիւնները։

Ես լռում եմ նիւթական վարձատրութեան մասին. այդ առիթով խօսելու կարիք անգամ չը կայ. ինչ պէտք է վաստակէ գիւղական բժիշկը կամ քննիչը։

Արդեօք, այն անքուն գիշերները, հոգեմաշ սպասողական ժամերը քննութիւնների նախօրեակին, այն տղայական երկիւղը այլ և այլ քմահաճոյքներով բռնված պրոֆէսօրների veto-ների առջև, հալածանքներ դրոնապանների, տանտիկինների, ուսուցիչների կողմից, սովատանջ ամիսներ, պանդուխտ հոգու թախիծ, ամենայն տեսակ զրկանքներ, որ կոչվում են ուսանողական կեանքի հրապոյրներ և որոնք նիւթ են մատակարարում այդ կեանքին ոգեշունչ տաղեր հիւսելու—արդեօք այդ ամենը չէ՞ կարող հրաւիրել հասարակութեան ուշադրութիւնը, կարեկցութիւնը, գութը՝ ստեղծել նորաւարտ համալսարանականի համար մի այնպիսի կացութիւն, որը ընդունակ լինէր լուծելու իր մէջ ուսանողական շրջանից մնացած դառն մրուրը։ Կամ հէնց ուսանողի կեանքը ապահովել չափազանց դառնութիւններից։

Անտարակոյս՝ ես հակառակ եմ մի այնպիսի եպիկուրեան կենսախաղի, որի մէջ իբր պէտք է հոսէ համալսարանաւարտի կեանքը և որը պաշտպան ունի յանձին ինժեներ Սուսլովի, Մ. Գորկիի «Дачники» պիէսի մէջ։ Սուսլովի քարոզը միակողմանի է, կենդանավայել, նոյն իսկ անբարոյական, եթէ խիստ քննենք նրա հոգեբանութիւնը։ Բողոքը, ի հարկէ, իրաւացի է. բայց լուծումը այն չէ, ինչ որ նա է պահանջում և մարմնացնում իր մէջ։ Այդպիսի «ինտելիգենտները» (այդ պիէսը առաջին փորձն է պատկերացնել ռուս ինտելիգենցիան) եթէ ոչ կաղմալուծող ցեցեր, յամենայն դէպս օտարածին մարմիններ են, իմ կարծիքով, հասարակութեան կաղմում։ Եւ ես, որ առիթ եմ ունեցել պարապելու էմպերիկ եւ-ի պաշտամունքը, որով բռնված է եղել տարիների ընթացքում հայ հասարակութեան ամենաօրգանական բաղադրիչը՝ ուսանողը, չեմ կարող և այժմ ողջագուրել մի այնպիսի կենսական ուղղութիւն, որի բովանդակութեան իմաստը բնորոշելու է ստամոքսի և մարմնի վայելումների գուժարը։

Ո՛չ. և հազար անգամ ոչ։

Այլ այն չարքաշ շրջանը, որում գտնվում է մարդը գիտութեան նուիրված ժամանակ, արժանի է յարգանքի և պատշաճաւոր վարձատրութեան, թէ բարոյական և թէ նիւթական։ Եւ այս տեսակէտից, կաշկանդել նորաւարտ գործչին զանազան բռնադատ ուղեցոյցներով հէնց առաջին քայլերից և եթ, տիպել նրան ծառայել այս գործին և ոչ այն, այս տեղը և ոչ այն—և միմիայն նրա շնորհիւ, որ նա ուսանող ժամանակ օգտվել է հասարակական խնամակալութեամբ, կը նշանակէ՝ անձնաւորութիւնը վերածել մեքենայի, արհամարհել նրա բնական հակումները, վիրաւորել նրա ինքնասիրութիւնը, անդադար յիշեցնելով երախտագիտութեան մասին։

Ցոլակ Ղուկասեան

(Վերջը միւս անգամ)

ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՅՈՒՆՎԱՐԻ 8-Ի ՆԻՍՏԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՑ ՔԱՂՈՒԱԾՔ

Աչքի առաջ ունենալով որ օր ըստ օրէ աճող ժողովրդական կարիքներին ընկերութեանս սովորական եկամուտները չեն կարողանում բաւարարութիւն տալ, վարչութիւնը հնարաւոր է համարում՝ առանց ժողովրդին նոր ծանրութիւն տալու իր եկամուտի աղբիւրները աւելացնելու համար՝ օգուտ քաղել նրա սովորական դարձած ծախքերին նոր աւելի օգտակար ուղղութիւն տալով։ Այդպէս օրինակ՝ ննջեցեալների թաղման ժամանակ սովորական ծախքերն են համարվում. քեռեխի և պսակի և այլ անպատակ ու ապարդիւն ծախքերը. ահա այդ ծախքերի փոխանակ գումարները բարեգործական ընկերութեան օգտին նուիրելը կրկնակի օգտակար կարող է լինել թէ բարեգործական ընկերութեան և թէ նոյն իսկ ժողովրդի համար։ Վերը յիշած ցանկալի նպատակին հասնելու համար վարչութիւնը որոշեց՝

1) Լրագիրների միջոցով դիմումներ անել ժողովրդին բարեգործական ընկերութեան վարչութեան կողմից։

2) Նոյն տեսակ դիմումներ անել նաև տպագրված թերթերով ամէն անգամ ննջեցեալների տէրերին։

3) Դիմել թեմական առաջնորդին խընդրելով՝

ա) Եկեղեցու բեմից դիմումներ անել ժողովրդին այդ իմաստով և նոյնը տպագրված կախել տալ եկեղեցիների պատերին, բ) պատուիրել քահանաներին՝ հանգամանքից օգտվելով նոյն տեսակ դիմումներ անել թէ եկեղեցիների բեմից և թէ իրանց ծխի մէջ իւրաքանչիւր դէպքում։

4) Ննջեցեալների տէրերից ընկերութեանս օգտին ստացված նուէրների համար ունենալ ընկերութեան գրասենեակում առանձին ժապաւենեալ մատեան ստացված նուէրները մտցնելու համար։

5) Նոյնը յայտարարել լրագրութեան միջոցով։

6) Ընկերութեանս աշակերտական ձրի ճաշարանում կախել փոքրիկ գրատախտակ, որի վրա իւրաքանչիւր անգամ գրել, թէ որ հանգուցեալի յիշատակին է այդ օրվայ ճաշը։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

◆ Կովկասի Փոխարքայ Վօրոնցով-Դաշկովը թոյլատրել է Անդրկովկասի շիա հոգևորականութեան ըստ պաշտօնի գլխաւոր ախունդ Արաս-Կուլի բէկ Սուլթան Հուսէյնբէկովին ժամանակաւորապէս վարել Անդրկովկասի շէյխ-ուլ-իսլամի պարտականութիւնները, Անդրկովկասի շիա հոգևոր կառավարութեան նախագահի և Ալիի վարդապետութեան ժամանակի դպրոցի կառավարչի պաշտօնները, մինչև որ կընտրվեն յատուկ անձինք այդ պաշտօնների համար։

◆ Կովկասի Փոխարքան կարգադրել է, որ այսուհետև կին բանտարկեալներին դատարան տանեն ոչ թէ ոտքով, այլ կառքով։

◆ Այսօր, կովկասեան բժշկական ընկերութեան մէջ, բժիշկ Ֆէօդորով մի դասախօսութիւն կը կարդայ՝ «Ծէմի և Բակուրիանի կլիմայի ազդեցութիւնը թոքախտաւոր հիւանդներին բժշկելու ժամանակ» թեմայով։

◆ Անդրկովկասի երկաթուղիները անցեալ տարվայ 11 ամսվայ ընթացքում զուտ արդիւնք են ունեցել 5,648,355 ռուբլի, անցեալ տարվանից 500,000 ռուբլով աւելի։

◆ Թիֆլիսի բօրսան այսօրվանից ձեռնարկում է ժողովել տեղեկութիւններ երկաթուղով Թիֆլիս ներմուծվող և Թիֆլիսից արտահանվող ապրանքների տեսակի և քանակի մասին։ Բօրսային արբիտրաժ մասնաժողովին ներկայացված է երկու խոշոր գործ. մէկը Մաէբանի, որ Արզումանանին ներկայացրել է 10000 ռուբլու պահանջ, միւսը Ամատունու՝ որ Արուանեանից պահանջում է 5546 ռուբլի։

◆ Կովկասագիտական բարձր դասընթացքների դասախօսները, ցանկանալով յարգել վերջերս վախճանված իրանց ընկեր Մ. Ի. Թաժաշեանի յիշատակը, որոշեցին. 1) դասընթացքներում հիմնել մի թոշակաւոր հանգուցեալի անունով, իսկ մինչև դրա իրականացնելը՝ ազատել հինգ աշխատակցի ունկընդիրների վճարից. և 2) թաղման օրը դադարեցնել պարապմունքները դասընթացքներում և լիակատար կազմով ներկայ լինել թաղմանը։ Նրանք, որոնք կը ցանկանան դասախօսութիւնները լսել ձրի, այդ մասին պէտք է յայտարարութիւն տան դասընթացքների գրասենեակի անունով (Ալէքսանդրեան այգի) ամենայն օր, երեկոյեան ժամը 6-ին։

◆ Թիֆլիսի ժամ. գեներալ-նահանգապետը պատուիրագրել է ոստիկանութեան գործադրել իր նախորդի վճիռը, այսինքն «Т. Л.» լրագրի խմբագրից և «Зак.»-ի խմբագրից տուգանք վերցնել 300-ական ռուբլի։ Եթէ մինչև այսօր չը վճարեն, երկուսին էլ բանտարկել։

◆ Քութայիսից «Зак.» լրագրին գրում են, որ այժմ քաղաքը պաշտպանում են վրացի-մահմէդական աղարացիները։ Տեղական վարչութիւնը նրանց հրաւիրել է Բաթումի շրջանից։ Կողոպուտները և աւազակութիւնները պակասել են, և մարդ գիշերները նոյն երկիւղով չէ դուրս գալիս փողոց, ինչպէս առաջներում։

◆ Արևելեան հանգամանքների ծառայողների նորմալ հանգստեան կանոնների քննութեան շարունակութիւնը տեղի կունենայ երկուշաբթի, փետրվարի 4-ին, դումայի նիստում։

◆ Լէյպցիգի գաւառապետ Էնկելը մէջնորդութիւն է յարուցել, որ գաւառի լեռնային մասի աղգաբնակութեան համար ուղարկվեն կաթնատնտես ինստրուկտորներ։

◆ Այսօր, երեկ. ժամը 8-ին, Թիֆլիսի

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

—

Լօնդոն, 10 յունվարի

Ցայսմի ճշմարտութիւն մըն է, որ, գոնէ առ երևոյթս, Անգլիոյ քաղաքական կեանքի գերակշիռ ոյժերը կազմած են պահպանողականութիւնն ու ազատականութիւնը։ Իրենց ձեռքը երկրի հարստութիւնը, իրենց ձեռքը երկրի կապիտալն ու աշխատանքի և արդիւնաբերութեան միջոցները, միշտ կրցած են ուղղութիւն տալ աշխատաւոր ու զրկուած դասակարգին իրենց պէտքերուն համաձայն։ Շատ մը ռամկավարներ գրեթէ կը մերժեն ազատականութիւն և պահպանողականութիւն մանակի դասաւորել՝ քանի որ ատոնց մէջ զգալի տարբերութիւն մը չեն գտներ, եթէ չյիշենք ազատականութեան արմատական հատուածը։ Իմ նպատակս հոս այդ հարցը տարբերուծել չէ։ Սակայն կուզեմ յիշել անցողակի՝ որ անգլիական պահպանողականութեան և ազատականութեան միջև կայ ընդարձակ անջրպետ մը, և ատոր գլխաւորն է պահպանողականութեան Protection կոչուածը և ազատականութեան Free Trade-ը։ Այսինքն, պահպանողականներ կուզեն, իրենց ներքին վաճառականութեան ու արդիւնաբերութեան զարկ տալու համար, պահպանել անգլիացի գործարանատէրը օտարին ոտնձգութիւններէն՝ տուրք դնելով Անգլիա ներմուծուած բոլոր կարգի ապրանաց վրայ, և ոչ թէ ծխախոտի, ոգելից ըմպելեաց, շաքարեղէնի և այլ մի քանի մթերքներու վրայ միայն, ինչպէս պարագան է այժմ։ Իսկ ազատականներ կը ժրխտեն այդ վարդապետութիւնը և կըսեն թէ Protection-ը, փոխանակ գլիացին օգտակար հանդիսանալու, կրկնապատիկ աղէտաբեր պիտի լինի, քանի որ ամէն առարկայի գինը պիտի բարձրանայ, և Անգլիան ալ գլխաւորապէս օտար երկիրներու վրայ դրած լինելով յոյսը, ժողովուրդը պիտի տուժէ չարաչարօրէն։ Ուրեմն, Free Trade, կամ ազատ ներմուծում կամ առևտուր, շատ աւելի գերադաս է տուրք դնելէն, ինչ ալ օտարներն ընեն անգլիական ապրանաց վերաբերմամբ։

Եւ, յիրաւի, ազատ ներմուծման փաստը միակ հաստատուն և շօշափելի փաստն է, որ անգլիական ազատականութիւնը կընայ ներկայացնել հարկը պահանջած ժամանակ, եթէ ուրիշ փաստի մանկութիւն տիրէ։ Անգլիացիք բոլորն ալ՝ լաւ ըմբռնած են ներմուծուած ամէն կարգի ապրանքներու վրայ տուրք դրուելու սարսափելիութիւնը, քանի որ շատեր դեռ ևս իրենց վրայ զգացած են այդ դաժան օրէնքի ծանրութիւնը։ Դեռ մինչև 70-ական թուի սկիզբները Անգլիա ներմուծուած բոլոր արտիքի և ցորենի վրայ տուրք կար։ Ազատակն Բօլտէն և Բրայտ, երկու փայլուն հռետորներ, պայքարեցան և ի վերջոյ յաղթանակը տարան, և ընորհիւ անոնց այսօր մեծ առաւելութիւն մը կը վայելէ անգլիացին միւս երկիրներուն վրայ։

1895—1905, երբ այս ամբողջ ժամանակը պահպանողականներ կիշխէին Անգլիոյ պարլամենտին մէջ և որու ընթացքին գործուեցան ամենէ տխմար ու անիմաստ դէպքերը Անգլիոյ ժամանակակից պատմութեան, վարչական մեքենան դրուած լինելով անկարող ձեռաց մէջ, եթէ դիֆիսիցներ չերևցան ելևմտական բիւդջէին մէջ, այսուհանդերձ աչքառու բարեմասնութիւններ ևս տեղի չունեցան։ Ուստի, պահպանողականներ, առանց ամչնալու, իրենց վարչական անկարութիւնը պարակելու դիտումով, պատասխանատուութիւնը բարդեցին ազատականներու փայփայած ու ներմուծած ազատ մուտքի օրէնքին։ Հակառակ իրենց գերակշիռ ոյժին 10 երկար տարիներ, պահպանողականներ չհամարձակեցան փոխել այդ սիստէմը, որովհետև գիտէին ու գիտեն տակաւին՝ որ ժողովուրդն ալ համակիր չէ իրենց այդ կէտին մէջ։

1905-ի վերջին ամսոյն ազատականներ յաղթանակի մեծամասնութիւնով ժամանարլամենտ։ Պահպանողականներ գուշակեցին Անգլիոյ անկման նախօրեակը։ Զէմբերլէյն, իրենց առաջնորդող հոգին, երևան բերաւ Protection-ի և Tariff Reform-ի ծրագիրները և իր անմրցելի ճարտասանութիւններով ուզեց ժողովուրդը իր կողմը գրաւել, անոնց շօվինիստ բնազդներուն դիմում ընելով, ցոյց տալով Անգլիոյ ազատ ներմուծումը միակ պատճառը երկիրը տիրապետող թշուառութեան և տուրք դնող երկիրներու աշխատաւորաց «նախանձելի» կացութիւնը ներկայացնելով իբրև կենդանի ապացոյց իր առաջադրած բարենորոգման, բայց անգլիական հասարակութիւնը խուլ մնաց բոլորին, մանաւանդ ազատականներ այդ հարցին մէջ աշակից ունէին իրենց՝ բանուորական կազմակերպութիւնները և Թրէյդ-Իւնիընները։

Անգլիոյ պահպանողականութեան տարբերական սխալներէն մէկը եղած է, և է տակաւին, կուսիլ ազատականութեան դէմ այդ անիմաստ հողին վրա—նոյն իրենց եղական պարտութիւնէն յետոյ, և մանաւանդ որ իրենց համակիրներէն ալ շատեր, և ասոնցմէ ոմանք, երևելի ու արտաքին քաղաքականութեան քաջածանօթ անձնաւորութիւններ, ինչպէս լորդ Բրօմբը՝ Եգիպտոսի նախկին կառավարիչը, լորդ Քըրզըն՝ Հնդկաստանի նախկին փոխարքան, և դեռ շատ ուրիշներ, լինելով հանդերձ պահպանողական, միևնոյն ժամանակ համակիր են ազատ ներմուծման սիստեմին։

Ինչու խելացի ընթացք մը չէ այդ փաստով պայքարիլ ազատականութեան դէմ.—որովհետև կենդանի օրինակներ կան պահպանողականներու դատապարտութիւնները ջրելու, և այդ ալ առևտրական պօրտին կամ մինիստրութեան լոյս ընծայած հաշուեցուցակներն են բրիտանական կղզիներու ելևմուտքին վերաբերմամբ, թէ ինչպէս Անգլիոյ վաճառականութիւնը, չնուազելէ անդին, հսկայաքայլ կը յառաջադիմէ օրինաւոր ու կարող հսկողութեան ներքև։ Այս կարելի է տեսնել յիշեալ մինիստրութեան երևան հանած ցանկէն՝ մինչև 1907 դեկտեմբերի վերջաւորութիւնը ցոյց տալով աստիճանական աճումը թէ ներմուծման և թէ արտածման մէջ։

Տարուայ մուտքը կարժէ 645,904,176 ոսկի (անգ.) կամ 6,459,041,760 ռուբ.։

Ցաւելումը անցեալ, 1906 տարուայ վրայ՝ 38,015,676 ոսկի։

Տարուայ արտածում 426,204,596 ոսկի։

Ցաւելում 1906-ի վրայ՝ 50,629,258 ոսկի։

Վերատին արտածում 91,972,141, ոսկի։

Ցաւելում 1906-ի վրայ 6,869,661 ոսկի։

Ցոյն հաշուոյ մէջ ներմուծման բարձր գինը նախորդին վրայ՝ վերագրելի է այն դէպքին, որ 1907-ին կակաօ, սուրճ, չայի, շաքար, թէյ և ծխախոտ աւելի խոշոր քանակութեամբ գնուած են, և ցորենի, եգիպտացորենի և բամպակի գինը բարձրացած է։ Անգլիական ածուխի արտածումը բարձրացած է մօտ 800,000 թօնս, որ կը նշանակէ 1,120,000 ոսկիի յաւելում մը, մինչ մեքենաներու արտածումը ունեցած է մօտ կէս միլիոն ոսկիի յաւելում մը, որ հակառակորդ պահպանողական օրգան մը «գոհացուցիչ» կը գտնէ։ Իր ընդհանուր եւրոյթին մէջ, Անգլիոյ 1907-ի առևտրական ելևմուտքի աճումը կարելի է դասաւորել սապէս,—ներածում 38,015,676 ոսկի ստերլինդ, որ կը նշանակէ 6,25 առ հարիւր՝ 1906-ի վրայ։ Արտածում 50,629,258 ոսկի ստ. կամ 13,48 առ հարիւր։

Գաղափար մը տալու համար թէ ինչպիսի մշտական ընդլայնում մը ունեցած է Անգլիոյ արտաքին վաճառականութիւնը վերջին 7 տարուայ ընթացքին, ներքև կը դնենք ցուցակ մը, ցոյց տալով 1901 թուականէն ասդին ներածումը, արտածումն ու կրկին արտածումը Մեծն Բրիտանիոյ։ Այս տարիներու 1906 և 1907-ի միայն պատասխանատու են ազատականներ. միացեալը, ինչպէս նաև նախորդ հինգ տարին ևս, կը պատկանի պահպանողական վարչութեան։

	Ներածում		Արտածում	Վերարտածում
1907 թ.	645,904,176	ոսկի	426,204,596	91,972,141
1906 »	607,887,893	»	375,575,338	85,102,480
1905 »	565,019,917	»	329,816,614	77,779,913
1904 »	551,038,628	»	300,711,040	70,304,281
1903 »	542,600,289	»	290,800,108	69,573,564
1902 »	528,391,274	»	383,423,966	65,814,813
1901 »	521,990,193	»	280,022,376	67,841,892

Այս ցանկէն կարելի է գտնել 1901 և 1907 թուականներու զանազան աճումները։

Ներածուած ապրանքներու աճումը կարելի է դասաւորել,—առաջին երկուքը։

քաղաքային շինութեան մէջ կը կայանայ քաղաքային իրաւաբանական մասնաժողովի նիստը՝ Աւճալա գիւղի բնակիչների բողոքը քննելու համար։

◆ Երէկ, Թիֆլիսի 1-ին քաղաքամասի ոստիկանատան պաշտօնեաները ձերբակալել են մի քանի գրպանահատների և կողոպտիչների։

◆ Ստացանք «Աստուած բնութեան մէջ» ռուս. թարգմ. Գրիգոր ա. ք. Գրիգորեանց։ Գինն է 10 կ.։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Յունվարի 30-ին, Օրբելիանովսկի միջանցքում, № 13 տանը, սեփական բնակարանում ինչ-որ թոյնով իրան թունաւորեց Վէյստէյդէյնա քաղաքի բնակչուհի Մարտա Դաթինբարգ, 30 տարեկան։ Թունաւորվածին տարան հիւանդանոց, ուր շուտով մեռաւ։ Նա թողել է մի նամակ, որով խնդրում է իր մահվան համար ոչ ոքի չը մեղադրել։

◆ Յունվարի 30-ին, գիշերվայ ժամը 2-ին, Մարտաղօրի փողոցում № 24 տանը, Սօֆիա Բարիցկայան չաղացնելով մանղալը, գնում է իր անկողնու մօտ և պառկում քնելու։ Միւս օրը նրան դատն մեռած։

◆ Յունվարի 30-ին Կովկասի նահանգական ինժենիերական վարչութեան երկրաչափ Կոնստանդին Անդրէեվից անյայտ չարագործներ գողանում են 250 ռուբլանոց ոսկէ ժամացոյցը։

◆ Յունվարի 30-ին, առ. ժամը 8-ին, Անդրկովկասի երկաթուղագծի վրա, գլխաւոր արհեստանոցների դրասենեկապետ Ալէքսանդր Նաումովը, 19 տարեկան, անցնելով Յեփօվայա փողոցի մօտով, սպանվեց մի քանի չարագործների ձեռքով։ Սպանվածի դիակը ուղարկվեց երկաթուղային հիւանդանոցը։ Դէպքի տեղից ոչ հեռու կանգնած պահապան Խօջի Մուրադ Կուրդի-օղլին, մօտ վազելով կրակոցի ձայնին, բացի դիակից ոչ ոքի չը գտաւ։ Չարագործների հետից ընկաւ Երևանեան 13-րդ գնդի պահակախումբը և ձերբակալեց Նախալովկայում, մեքենավար Վասիլի Մալօկէդովին։ Շուտով սպանութեան տեղն եկան 2-րդ քաղաքամասի քննիչը և ժանդարմական ոստիկանութիւնը։ Գլխաւոր արհեստանոցի կառավարչի յայտարարութեան համաձայն, բոլոր ռուս բանւորները, հէնց որ սպանութեան լուրն առան, թողին աշխատանքները, դուրս եկան արհեստանոցներից և խնդրեցին հրաւիրել երկաթուղիների կառավարչին։ Մինչև կառավարիչ Նէյդէբաուէրի գալը, բոլոր ռուս բանւորները կանգնած էին արհեստանոցների մօտ, ոչ մի բողոք չը յայտնելով։ Բացի Մալօկէդովից, Մետեխի բանտում բանտարկել են մանրավաճառ Գեորգի Պլիսատվիլին և նրա որդի Ալէքսանդրին, բանւոր Դաւիդ Բօտանիշվիլին, դեղատան աշակերտ Կոնստանդին Գօվգիեվսկուն և պանդոկատէր Կերեսելիձէին։

ԲԱԳՈՒԻ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Գնդապետ Բուշէնի հիւանդութեան պատճառով, Բագուի ոստիկանապետի պարտականութիւնները ժամանակաւորապէս վարելու է նրա օգնական Կադէյշվիլին։

◆ Բագուի բանտում յունվարի 27—28-ին վիրաւորվեցին երեք բանտարկեալներ։ Յունվարի 27-ին, ցերեկվայ ժամը 5-ին, ժահացու կերպով վիրաւորվեց քրէական բանտարկեալ Կասում-բէկ Ալի-օղլին։ Քննութիւնից պարզվեց, որ նրան վիրաւորեց Մամէդ-Ալի Մամէդ-օղլին։ Յանցաւորի մօտ գտնվեց մի մեծ դանակ։ Վիրաւորվածը մեռաւ։ Միաժամանակ վիրաւորվեց բանտարկեալ Իվան Տավոսրաձէն երեք բանտարկեալների ձեռքով։ Միւս օրը, առ. ժամը 10-ին, № 15 կամերայում հերթապահ վերակացուն աղաղակներ լսեց և, երբ շտապեց ներսը, տեսաւ բանտարկեալ Իսմայիլբէկ Զաֆար-օղլուն վիրաւորված և գետին փռված։ Այստեղ էլ գտնվեցին երեք դանակներ։ Այդ երեք դէպքերի մասին յայտնված է դատախազին և քննիչին։

◆ Պարզվել է, որ Տէլէֆօնների փողոցում կատարված մահափորձը ուղղված էր ոչ թէ Բագուի քաղաքապետ Կոնէվսկու, այլ մի ուրիշ անձի կեանքի դէմ։ Միաժամանակ Կոնէվսկու հետ մեկնում էր Բագուից նոյն № 5 գնացքով Շուստով ֆիրմայի հաւատարմատարը, որ եկել էր Բագու Թիֆլիսից, ոմն Սավինով։ Թիֆլիսում մի քանի ժամանակ առաջ, կողոպտման նպատակով, Սավինովի վրա զինված յարձակում գործեցին. բայց երբ չարագործները ծառեցան նրան և աղաղակեցին «ձեռքերը վեր», նրանց խանգարեց այդ պահին անցնող Փոխարքայի աւտոմօբիլը, որից նրանք թողնելով իրանց զոհին՝ փախան։ Սակայն՝ փախչողներից մէկին Սավինովը սպանեց տեղնուտեղը ատրճանակով. միւսները անյայտացան։ Ցանկանալով վրէժ լուծել ըստ անվածի համար, կողոպտիչները սկսեցին եռանդով հետևել Սավինովին։ Երբ նա Բագու եկաւ, այստեղ էլ նա տեսաւ, որ իրան հետևում են։ Պատահմամբ, դիմելով կայարան, նա նկատեց հեծեալ պահակների, որոնք տանում էին մի ինչ-որ մարդու և հրամայեց կառապանին մօտ քշել։ Տէլէֆօնների փողոցում նրանց առաջը կտրեց չարագործների կառքը, որի միջից չարագործները ստուգեցին՝ նա է արդեօք կառքում նստողը, թէ մի ուրիշը։ Հաւատիանալով, որ իրանք սխալված չեն, չարագործները Ստանիսլավսկի փողոցի անկիւնում կրակ բացին նրա վրա. Սավինովն էլ նոյնպէս կրակեց և, արձակելով բոլոր փամփուշտները, կարողացաւ սլանալ կայարան գ.-մ. Կոնէվսկու ետևից։ Շարունակ զրաղված լինելով արագ սլացող չարագործների կառքերով, պահակները ուշադրութիւն չը դարձրին Սավինովի կառքի վրա։ Հրացանաձգութեան ժամանակ, բացի երէկ յիշված 2 սպանված ձիերից և վիրաւորված պահակից, ոչ ոք չը վնասվեց։ Սավինովը մեկնեց Մօսկվա Կոնէվսկու հետ միասին մի վագոնով։

◆ Սուրախանում, յունվարի 27-ին, երեկ. ժամը 7-ին, Գալդէրին եղբայրների նաւթանաքի գործթող բանւորները, բաւարարութիւն չը ստանալով յիշեալ ֆիրմայից՝ յունվարի 13-ին ներկայացրած պահանջների համար, աշխատանքները վերսկսեցին։

◆ Բալախանում, յունվարի 28-ին, ցերեկվայ ժամը 2½-ին, «Փարոս» նաւթարդիւնաբերական ընկերութեան բանւորները և վարպետները, թւով 50 հոգի, աշխատանքները դադարեցրին, ներկայացնելով ֆիրմային հետևեալ պահանջները. 1) պարզևներ տալ ռոճիկների 35%-ի չափով, 2) աւելացնել ռոճիկները 15%-ով, 3) վարձել պահեստի տարրալշչիկներ, 4) ընտանիքաւորներին բնակարանի վարձ տալ ամեն ամիս 18-ական ռուբլի և այլն։ Ֆիրման բանակցութիւններ է վարում համաձայնութիւն կապելու։

◆ Յունվարի 28-ին Վլադիկավկազի ճարագ գնացքով Բագու հասան մի խումբ ամերիկացի տուրիստներ, որոնք գիտական նպատակով այցելել են Ռուսաստանի քաղաքներից շատերը։ Այստեղից նրանք մեկնելու են Բաթում։

◆ Համաձայն Թիֆլիսից ուղարկված կարգադրութեան, փակվեցին Միքայէլեան քաղաքային դպրոցին կից գտնվող հաշւապահական դասընթացքները։ Պատճառը համարում են յունվարի 9-ի գործադուլը։

(«Бак. Эхо» և «Касп.»)

Ուտելիք, խմելիք, ծխախոտ 9,228,348 ռս.
Հում նիւթեր . . 30,116,360 ռս.

Ընդհանուրը՝ 39,344,708 ոսկի

Ամփոփոխ մնացած են՝ ձեռագործ (manufactured) առարկաներ 1,244,643 ոսկի և զանազանք 84,389 ոսկի, կազմելով ընդամենը 1,329,032 ոսկի և յաւելում մը թողնելով 38,015,676 ոսկի։

Իսկ արտածուած ամեն ապրանք ճած է հետևեալ ձևով,—

Ածուխ . . .	10,614,703
Երկաթ ու պողպ. մանուֆակ.	6,821,253
Ուրիշ մետաղներ . .	1,547,885
Մեքենաներ . . .	4,991,635
Շոգենաւներ . . .	1,379,146
Բամպակէ գործուածներ .	10,859,316
Բրդէ » .	2,317,319
Ուրիշ հիւսուածոյ նիւթեր .	1,511,975
Քիմիական նիւթեր . .	1,537,721
Այլ նիւթեր, պարունակելով ուտելիքի վերաբերեալը .	9,048,305

Ընդամենը հաշնելով վերև յիշուած գումարին։

Աչքի առաջ ունենալով այս չոր, այլ և հատորներ խօսող թուանշանները, մարդ յիմար պիտի նկատէ պահպանողականութեան այն մասը՝ որ աջ ու ձախ կը հռչակէ թէ ազատականներու ազատ մուտքի քաղաքականութիւնը անգլիական արտաքին առևտուրը կը սպաննէ և անկումի օրը շատ հեռու չէ։ Այս հողին վրայ կռուելու վտանգները մէկէջ աւելի անգամներ տեսանք պահպանողականներուն մէջ, և այժմ, փոքր ինչ խրատուած, նուազ ոյժ կուտան այս կէտին։ Շահաբեր ու գրաւիչ չէ՝ քուէ որսալու համար։ Նամանաւանդ աշխատաւոր դասին չի կրնար դիմում ընել։ Պահպանողականը, դէմօկրատի հոգիով, կուգայ և կը փսփսայ աշխատաւորի ականջին. «Անգլիական վաճառականութիւնը կը քայքայուի. օտարներ մեր ղրկած ապրանաց վրայ տուրք կը դնեն, իսկ մենք կը թողունք որ ազատ մտցնեն իրենք, որով օտար երկրի աշխատաւորներ միշտ զբաղում ունին և դրամ կը վատկին, իսկ դու անօթի կը մնաս...»։ Սակայն վրայ կը հասնի ազատականը և կը յիշեցնէ թէ՝ Գերմանիա, Ֆրանսա և այլուր աշխատաւորներ աւելի դժբաղդ են՝ քան անգլիացին՝ և անոնց մեծամասնութեան համար անմատչելի են ուտելիքի վերաբերեալ շատ մը տարրական պիտոյքներ, ինչպէս գլխաւորաբար միսը, ուր, սղութեան պատճառով, կը գործածեն ձիու, էշու և այլ միսեր և այն ալ հազուագիւտ առութներով, մէկդի թողնելով տակաւին ուրիշ առարկաներ։

Ու անգլիացի բանւորը, որ ընդունակ է երբեմն փիլիսոփայելու, կորոշէ ինքնին. «Ինծի ինչ որ մեր ղրկած մեքենաներուն, օթօմօբիլներուն և այլ մեծագին առարկաներուն վրայ տուրք կը դնեն։ Բաւական է որ իմ ուտելիքիս, խմելիքիս և հագնելիքիս գինը չբարձրանայ, ինչ որ անտարակոյս պէտք է ըլլայ, քանի որ մեր ամբողջ հայթայթումը օտարներէն է։ Իսկ ինչ կը վերաբերի անգործութեան և տիրող թշուառութեան... ատոր ակը պէտք է գտնել ուրիշ տեղ...»։

Եւ այսպէս փաստաբանողներ շատ ալ չեն սխալուիր։ Անգլիոյ այս առաւելութիւնն է որ ոևէ առարկայ, լինի ուտելիքի կամ հագնելիքի վերաբերեալ, ապրանքը ղրկող երկրէն աւելի ածան կրնաս գնել այստեղ, և դա մեծ բարիք մըն է։

Մինաս Ցոլակ

ԹԻՒՐՔԱՀԱՅ ՍՈՎԵԱԼՆԵՐԻ ՕԳՏԻՆ

Ստացանք Պարսկաստանի Նիշաբուր քաղաքից, Ց. Դանիէլեանի միջոցով—62 ռ., որ այդ քաղաքի մի խումբ հայեր ժողովել են Ծնունդեան տօնի առիթով իրանց սովատանջ եղբայրների համար։

ԴԻՄՈՒՄ ՀԱՄԱԿՐՕՆՂՆԵՐԻՆ

(Նամակ խմբագրութեան)

Վերջերս «Մշակի» մէջ տպված մի յօդուածից հայ հասարակութիւնը իմացաւ յարգանքի այն արտայայտութիւնը, որ Աստրախանի հայ հասարակութիւնը ընդունել է իր նախկին առաջնորդ հանգուցեալ Արիստակէս արքեպիսկոպոս Սեդրակեանի յիշատակը յարգելու համար։

Միաժամանակ «Մշակի» խմբագրութեան հարցրել են Աստրախանից, թէ ինչու Թիֆլիսում չէ ձեռնարկվում հանգուցեալի գերեզմանի վրա մահարձան կանգնեցնելու գործին, և առաջարկվում էր կազմել այդ նպատակով մի մասնաժողով, որին Սեդրակեանի գործունէութեան հաճակրողները կարողանային ուղարկել իրանց լուման այդ մահարձանի համար։

Այս առիթով պարտք եմ համարում յայտնել, որ Սեդրակեանի թաղման առիթով անցեալ տարի կազմված կարգադիր մասնաժողովը (որի անդամներն են՝ Եփրեմ վարդապետ, Ալ. Մէլիք-Ազարեան, Ե. Ծատուրեան, Ս. Յարութեան, Ալ. Քալանթար, Ալէք. Ստեփանեան, Յ. Սպէնդիարեան և Հ. Առաքելեան), զբաղվելով մահարձան կանգնեցնելու հարցով, ի նկատի ունենալով որ Սեդրակեանի Թիֆլիսի թեմի առաջնորդութիւնից հեռանալու առիթով Թիֆլիսի հայ հասարակութեան կողմից նրան նուիրաբերված 6000 ռուբլին այժմ անցել է Էջմիածնի սինոդին, որ հայ հասարակութեան նուիրած այդ գումարը հանգուցեալը պահել էր անշօշափելի, որպէսզի որևէ ձևով նորից հասարակութեան, հայ ժողովրդին վերադարձնէ,—յարմար էր նկատել դիմել սինոդին և խնդրել, որ այդ գումարից 700 ռ. բաց թողնվի՝ մահարձանի համար։ Սակայն սինոդը, այն պատճառաբանութեամբ որ եթէ մահարձան դնելու հարկ լինի, ինքը սինոդը կը կարգադրէ, մերժել էր մասնաժողովի դիմումը, թէև բարոյական պարտք ենք համարում յայտնել, որ հանգուցեալ Խրիմեան ամենայն հայոց կաթողիկոսը, իմանալով սինոդի այդ մերժումը, յայտնել էր, որ ինքը կը հրամայէ սինոդին տալ այդ գումարը, եթէ մասնաժողովը դիմէ իրան, իսկ մասնաժողովը չը կարողացաւ անել այդ դիմումը կաթողիկոսի ժամանակ պատահաւոր։

Մենք գտնում ենք, որ այժմ այլ ևս ոչ մի հարց չը կայ և աւելորդ էր նոյնիսկ սինոդին դիմելը։ Սինոդի մերժումը՝ տալ 700 ռ. այն 6000 ռ. գումարից, որ, իսկապէս, հասարակութեան սեփականութիւնն է կազմում, ցոյց է տալիս սինոդի այժմեան վարիչների բարոյական դէմքը, բայց Սեդրակեանի, հայ եկեղեցու այս նշանաւոր և բազմարդիւն դէմքի, գործունէութեան համակրող հայ հասարակութիւնը ինքը կարող է, ի նշան իր յարգանաց, կանգնեցնել մահարձան նրա շիրիմի վրա, մանաւանդ որ մի մեծ գումար ևս չէ պահանջվում և զանազան տեղերից ևս ցանկութիւն են յայտնում, որ այդ մահարձանը կանգնեցվի ժողովրդական լումայով։

Այդ պատճառով, մենք կոչ ենք անում հայ հասարակութեան և մանաւանդ Ղարաբաղի, Թիֆլիսի և Աստրախանի թեմերի հայ ժողովրդի այն խաւերին, որոնք համակրել են հանգուցեալ եկեղեցականի, հասարակական գործչի և նշանաւոր մատենագրի գործունէութեան, ուղարկել իրանց լումաները կարգադիր մասնաժողովին, որ պէտք ունի առ առաւելն մի հազար ռուբլու՝ մահարձանը կանգնեցնելու համար։

Եթէ ստացվի աւելի քան 1000 ռուբլի, մնացածը գործ կը դրվի հանգուցեալի գրաւոր գործերը, մանաւանդ յիշատակարանները տպագրելու։

Նուէրները կարելի է ուղղել «Մշակի» խմբագրութեան, կարգադիր մասնաժողովին յանձնելու համար։

Հ. Առաքելեան

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

(Հեռագրով)

Մօսկվա, 31 յունվարի

Յայտնում եմ իմ խորին շնորհակալութիւնը «Մշակի» յարգելի խմբագրութեան ձեր թանգագին շնորհաւորութիւնների առիթով։

Իւժին-Սումբատով

Թիֆլիս, 28 յունվարի

Անցեալ դեկտեմբերի 2-ին ժողովարանի դահլիճում տրված՝ ի նպաստ երկրորդ իգական կիրակնօրեայ դպրոցի հայոց բաժնման՝ ներկայացումից ստացված է.

Մուտք՝ տոմսակներից 480 ռ. 35 կ., վիճակախաղից 188 ռ. 10 կ., ծաղիկներից, քաղցրաւէնիքներից և կոնֆէտիից 94 ռ. 59 կ., կօնտրամարկներից 32 ռ. 50 կ.. նուէրներ 19 ռ. 57 կ., ծրագիրներից 11 ռ. 41 կ., ընդամենը 826 ռ. 52 կ.։

Ծախք՝ դահլիճի վարձ 100 ռ., երաժշտութիւն 25 ռ., ծաղիկներ, քաղցրաւէնիք և կոնֆէտի 18 ռ. 70 կ., վարսավիրին և շորեր 17 ռ., ծառաներին 14 ռ. 50 կ., տոմսակներ և ծրագիրներ 4 ռ., յայտարարութիւն 5 ռ., վիճակախաղի իրեր 10 ռ. 38 կ., կահկարասիք և փոխադրութիւն 8 ռ. 04 կ., թէյ և բուֆետի ծախք 3 ռ. 90 կ., մարկներ 27 ռ. 60 կ., ընդամենը 234 ռ. 12 կ., զուտ օգուտ 592 ռ. 40 կ., (որից ապառիկ 45 ռ. 40 կ.)։

Վարչութիւնը յայտնում է իր խորին շնորհակալութիւնը դերասանուհիներին, դերասաններին և բոլոր միւս թատերասէրներին ներկայացումը մասնակցելուն համար, իսկ պ. Վանշիրին նաև ըժիշկօրութեան համար, վիճակախաղին իրեր նուիրող անձանց, «Անկախ Մամուլ», «Մշակ», «Վտակ» և «Тифлисскій Листокъ» լրագիրների խմբագրութեանց, յայտարարութիւնները զիջումով տպագրելու համար, այն բոլոր անձանց, որոնք ներկայ էին երեկոյթին և թէ փողով և թէ անձնական մասնակցութեամբ նպաստեցին մուտքի աջողութեանը։

Վարչութիւնը յայտնում է իր խորին շնորհակալութիւնը նաև պ. Կօրբօսին և Սէյլանեանին, որոնք նուիրեցին, նոյն ամսի 26-ին դպրոցիս աշակերտուհիների համար կազմած երեկոյթին, երշիկ և քաղցրաւէնիք ու կարկանդակ, պ. Սեանովին՝ հարկաւոր ամանեղէնները ձրի տալու և նկարիչ պ. Արղութեանին՝ կինդանի պատկերներ դնելու համար։

Յ. Շահնազարեան

Ցամաքաբերդ, 26 յունվարի

Անցեալ դեկտեմբերի 4-ին բացվեց մեր գիւղում ծխական միդասեան դպրոց պ. Տիգրան Աֆրիկեանցի շնորհիւ, որը նուիրեց 300 ռուբլի։ Ընդունված են աշակերտներ և աշակերտուհիներ 40 հոգի։ Մեր խնդրանքը ամսոյ 17-ին ուսումնարանի օրհնութիւնը կատարեց Սեանի միաբան Եղիշէ վարդապետը։ Հայր սուրբը խօսեց օրհնութիւնից առաջ։ Ամբողջ հասարակութիւնը և հոգաբարձութիւնս յայտնում ենք մեր խորին շնորհակալութիւնը բարեբար Աֆրիկեանցին, որի շնորհիւ մեր մատաղ սերունդը արժանացաւ ուսումնարանի և մայրենի լեզուն սովորելու՝ Ցամաքաբերդ գիւղի մէջ։

Հոգաբարձուներ՝
Արսէն Կարապետեան, Գալուստ Պողոսեան, Յովհաննէս Սարգսեան և Երէցփոխ՝ Յարութիւն Կարապետեան

Թիֆլիս, 31 յունվարի

Յունվարի 9-ին գիշերը սաստիկ հրդեհը ոչնչացրեց Խոսրովեանի ամբողջ քարվանսարայը նրա մէջ գտնվող բոլոր խանութներով և արհեստանոցներով։

Թիֆլիսի վաճառականների փոխադարձ օգնութեան ընկերութեան վարչութիւնը պարզեց, որ հրդեհից ջնջված է 50 մարդուց աւելի և ջնջուների ընդհանուր գումարը հասնում է 300,000 ռ.։ Վնասվածների մեծամասնութիւնը զրկված է ապրելու բոլոր միջոցներից և կարիք է զգում ամենանհրաժեշտ իրերի։

Վաճառականների փոխադարձ օգնութեան ընկերութեան վարչութիւնը, ցանկանալով ըստ կարողութեան օգնութիւն հասցնել ջնջվածներին, կոչ է անում հասարակութեան բոլոր խաւերին ձեռք մեկնել դժբաղդացածներին և իր նուիրատուութեամբ նպաստեցնել հրդեհեալների սուր կարիքը։

Նուիրատուութիւնը շնորհակալութեամբ ընդունում է ընկերութեան վարչութիւնը Թիֆլիսի բօրսայի շինութեան մէջ, Արմենասկի բաղարում։

Վարչութիւն

Բաց նամակ

Թիֆլիսի հայ եկեղեցիների պ.պ. ծխականներին և պ.պ. երէցփոխներին

Ի նկատի առնելով Թիֆլիսի հայ եկեղեցիների ժամակոչ սպասաւորների նեղ և աննախանձելի դրութիւնը, ստիպված ենք խնդրել յարգելի «Մշակ» լրագրից տեղ տալ իր էջերում նոյն սպասաւորների կրած ու քաշած անվերջ զրկանքները, որոնք մինչ այսօր լռիկ կերպով տարվել են նոյն սպասաւորների կողմից։ Սպասաւորները իրանց նշանակված չնչին ռոճիկների հետ ստանում են մի քանի օրինակատարութիւններից հասոյթներ, որպէսզի դրանցով կարողանան պահպանել իրանց և իրանց ընտանիքների գոյութիւնը. բայց յիշեալ հասոյթներ ասվածը մի կանոնաւոր եկամուտ չէ, որի վրա յոյս դնելով կարելի լինի ապրել, այլ լոկ անուն. օրինակ՝ հասոյթ ասվածը կազմվում է ննջեցեալից, հոգեհանգստից, պսակից և մկրտութիւնից եկած արդիւնքներից. բայց արդեօք այդ արդիւնք ասվածը ինչպէս է ստացվում—իբրև ողորմութիւն, բաղդի բերմունք, թէ որպէս մի օրինաւոր վարձատրութիւն։ Արդիւնքները ստացվում են մեծ մասամբ իւրաքանչիւր ծխատէր քահանայի ձեռքով և ժամակոչ սպասաւորի վարձատրութիւնը մնում է նրա կամքից կախված։

Վերոյիշեալ օրինակատարութիւններ պատահելիս ծխատէր քահանան նախապէս ծխի հետ կտրում-կապում և ստանում է մի կլորիկ գումար, որի մէջ և գտնվում է ժամակոչ սպասաւորին պատկանեալ մասը, որ յայտնի չէ ժամակոչին։

Ժամակոչի անուան տակ ստանում է իր ծխին ներկայացրած հաշւով մի որոշ մաս և վճարում է այնքան՝ որքան իր խիղճը վճռում է, շատ անգամ կէսը։ Բացառութիւն են կազմում մի քանի բարեխիղճ և ազնիւ քահանաներ, որոնք ձեռնամուխ չեն լինում սպասաւորների հասոյթներին։

Ուստի խոնարհաբար խնդրվում է յարգելի պ. պ. ծխականներին որոշելու՝ կամ տալ եկեղեցու միջոցներից ռոճիկ սպասաւորներին և վերոյիշեալ հասոյթները յատկացնել եկեղեցուն և կամ խղճալ սպասաւորների դրութեան և մտցնել մի կարգադրութիւն, որպէսզի ժամակոչ սպասաւորները չը զրկվեն միշտ ժողովրդից իրանց հասանելիք արդիւնքներից։

27 ժամակոչներ

Յ. Գ.—Չը մոռանանք ևս աւելացնել, որ եթէ ժամակոչ սպասաւորի կողմից իր ստանալիքի առիթով ոևէ դէպքում տրրտունջ է լինում, վարձատրվում է աւելի ևս զրկանքներով։

Նոյնք

Թիֆլիս, 23 յունվարի

Թիֆլիս, 30 յունվարի

Ղազախի գաւառի Կողբ գիւղացի Թիֆլիսում գտնվող երիտասարդները, տեսնելով իրանց հայրենի գիւղի ամառանոցը քայքայված վիճակը, որը առաջ է եկել, ի շարս այլ պատճառների, նաև վերջին տարիների անբերրութիւնից, և անասելի սովը, որ տիրում է այժմ Կողբ գիւղում և շրջակայքում, հանգանակութիւն բացին իրանց մէջ, որից գոյացած գումարը պէտք է գործադրվէր յօգուտ գիւղի բարօրութեան։ Պարտականութեան զգացմունքը դէպի հայրենի գիւղը ի մի խմբեց դրանց. և այսօր մենք ականատես ենք լինում, թէ ինչպէս մի փոքր խմբակ իր գործունէութեամբ, սիրելի և պաշտելի է դարձել համագիւղացիների կողմից։

Դեռ անցեալ տարի այդ խմբակը դիմել էր Թիֆլիսի Նպաստամատոյց Ցանձնաժողովին, որից ստացել էր մի վագոն ցորեն ու բաժանել գիւղացոց. ապա նա իրանց մէջ հանգանակած գումարից գիւղի գետակի վրա շինում է մի կամուրջ, որ գիւղացիք տարիներից ի վեր չէին կարողանում շինել և շատ անգամ մարդկային զոհեր տալիս մի ափից միւսն անցնելու ժամանակ։ Գալիս է 1907 թ. ամառը։—Երաշտ, դարձեալ սով. մեծ մասը մի կամ երկու կալ են կալսել, եղածն էլ քիչ ու վատիտ։ Գիւղացին աշխատում է օր առաջ ծախել իր եղները. սկսվում է ապրանքների առաջարկութիւն (предложеніе), որից օգտվում են վաշխառուները. նրանք վաղօրօք վագոններով ցորեն են բերել տալիս գիւղը և բաւական չէ թէ ինչ ահռելի գներով են ծախում այդ դառն ալիւրը կամ հին ցորենը, նրանք չեն էլ հատուցանում ապրանքի իսկական արժէքը. եղը առնում են 15 ռ. և տալիս փոխարէնը 8—9 պուդ ցորեն։ Այս կրկնակի շահագործումը տեղիք է տալիս վերոյիշեալ խմբակին՝ դէմ գնալու վաշխառուներին, և մենք տեսնում ենք, որ չէ անցնում 2 ամիս, և իրար հետևից բերում են գիւղը 5 վագոն ցորեն և իրանց վրա նստած գներով ցրում գիւղացիների մէջ։ Այս երևոյթը աւելի կրկնապատկում է գիւղացոց՝ դէպի խմբակին ունեցած սէրն ու հաւատը։

Երիտասարդները, նկատելով իրանց գործունէութեան հետևանքը, աւելի են խրախուսվում և մասնաւոր կերպով դիմում են այլ քաղաքների իրանց համագիւղացիներին. նրանց ձայնին արձագանք է տալիս Բագուից արժանապատիւ հայր Աբգար Տէր-Յարութիւնեանը, որի միջոցով ստացվում է պ. Համբարձում Մելիքեանից 100 ռ., իսկ իր կողմից 50 ռ., գիւղում շինվող երկրորդ կամուրջի համար։

Ցանկալի է, որ միւս գիւղի երիտասարդներն էլ հետևեին կողբեցոց օրինակին. թէև չնչին է կատարված գործը աղէտի հետ համեմատած, բայց արժանի է ուշադրութեան և գնահատութեան։

Ս. Եսայէկեան

ՄԻ ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆ

(Նամակ խմբագրութեան)

Հայոց թատրոնի յիսնամեակին «Մահը» պօէմա-պիէսի բեմի վրա դուրս բերելը մեզ միանգամայն անհասկանալի թւաց։ Մեղաւորը, ի հարկէ, պ. Ահարոնեանը չէ. նա այդ իր պատմուածքը գրած ժամանակ գուցէ իսկի չէ էլ մտածել, թէ նրան մէկ օր բեմի վրա պիէսի ներկայացնեն։ Այլ մեղաւոր են՝ նախ դերասան պ. Իփէկեանը, կամենալով նրան բեմի համար յարմարեցնել, և ընկերութեան վարչութիւնը, որը, չը գիտենք ինչից դրդված, որոշել էր այդ անճաշակ, բեմական յարմարութիւններից միանգամայն զուրկ, անբովանդակ ու անմիտ պիէսը բեմի վրա դնել, և այն էլ հայոց թատրոնի յիսնամեայ յոբելեանական հանդէսի օրը։

Այդ պիէսը, ասում ենք, ոչ միայն զուրկ է բեմական որևէ արժանիքից, այլ և նա բոլորովին անբովանդակ ու անմիտ բան է։ Նրա ամբողջ բովանդակութիւնը 3—4 խօսքով կարելի է պատմել։ Համալսարան աւարտած երիտասարդը մերձ ի մահ հիւանդ է։ Նրա ծերունի ծնողները հիւանդի շուրջը կողմը պտոյտ-պտոյտ են անում ու շարունակ իրանց որդու խելքն ու գիտութիւնը միմեանց գովում։ Եւ այդ գովասանքը արտայայտվում է միայն նրանով, որ նրանց որդին «շատ գրքեր է կարդացել»։ Եւ յիրաւի, մերձ ի մահ հիւանդը, կարծես թէ կամենալով թատրոնի հանդիսականներին էլ ապացուցանել իր ընթերցասիրութիւնն ու մեծ խելքի տէր լինելը, անկողնուց վեր է կենում, գրքերի կոյտերով լի սեղանի մօտ նստում ու, գրքերից մէկը վերցնելով, կամենում է կարդալ։ Ծերունի գինագործ հայրը հետաքրքրվում է, թէ ինչ է գրված գրքում, իսկ համալսարանաւարտ որդին խորիմաստ կերպով պատասխանում է, որ այնտեղ գրված է թէ «մարդիկ զէնք են շինում, միմեանց կոտորելու համար»։ Ի՞նչ նշանաւոր գիւտ ու փիլիսոփայութիւն։

Սա մեռնող համալսարանականի գիտնականութեան և չափազանց մեծ զարգացողութեան տէր լինելու մէկ ապացոյցն է։

Երկրորդ ապացոյցը ծերունի մայրն է բերում, պատմելով, թէ ինչպէս գիտնական որդին մէկ անգամ ասել է, որ մուրացկանների վերաբերեալ չը պէտք է ազգութիւն փնտռել, այլ որ թշուառ քիւրդին էլ պէտք է նոյնպէս խղճալ, ինչպէս և հային, և իզարմանս այդ մոր, որդին մի անգամ «երկու մեծ կտոր հաց էր տուել մուրացող քիւրդին»։

Մեռնողի չափազանց մեծ խելքի տէր ու միևնոյն ժամանակ մի շատ վտանգաւոր յեղափոխական լինելու (ինչպէս ընթերցողը կը տեսնի, պիէսի վերջում հեղինակը կամեցել է ցոյց տալ, որ մեռնողը յեղափոխական է եղել) երրորդ ապացոյցը այն է, որ նա բերանը բաց հիացած է մնում, երբ

հայրը նրան մի աշուղի հետևեալ ոտանաւորն է ասում.

«Մարդ կայ, կուտի, կը խմի, հայ կանի,
Մարդ կայ, դաղրդեց, վշտից վայ կանի»։

Գ. յեղափոխականը այն ատիճան հիացած է այդ ոտանաւորով, որ նա գրում է նրան գրքի միջանցքի վրա, մի քանի անգամ խորհրդաստ կերպով կրկնում և 8 տարեկան աշակերտի թոթովանքով հարցնում հօրը, թէ «ինչու աշխարհս երեսին վայ անողները աւելի շատ են, քան ուտել-խմելուց հայ անողները»։

Այդ միջոցին ներս են թափվում մի խումբ ժանդարմներ։ Նրանք եկել են այդ մեծ յեղափոխականին ձերբակալելու։ Բայց արդէն ուշ է. հիւանդը վայր է ընկնում ու մոռնում, ժանդարմները հեռանում են, վարագոյրը իջնում է և հանդիսականները «ուֆ» են քաշում, որ վերջապէս ազատվեցին այդ տաղտկալի պանտոմիմայից։

Միջախաղերի ժամանակ հասարակութեան մէջ խօսվում էր, որ դրամատ. ընկերութեան վարչութիւնը, հայոց թատրոնի յիսնամեայ յոբելեանին դնելով «Հաջի Սուլէյման», «Պէպո», «Պատի համար» և «Մահը» պիէսները, նպատակ է ունեցել այսպիսով հայոց թատրոնի դրամատիկ. արուեստի էվոլիւցիան ներկայացնել։ Եթէ այդ ճիշտ է, եթէ դրամատիկ. ընկերութեան վարչութիւնը յիրաւի որ այդ է կամեցել ցոյց տալ, այն ժամանակ հայոց դրամատիկ. արուեստը «Պէպո»-ից ու «Պատի համար»-ից յետոյ ոչ թէ զարգացել, այլ կատարեալ անկումի է հասել. խոստովանեցէք, որ 50 տարի առաջ գրված ու ներկայացված «Հաջի Սուլէյմանը» թէ բովանդակութեան և թէ բեմականութեան կողմից շատ աւելի մեծ արժանիքներ ունի, քան Իփէկեանի փոխադրած «Մահը»։ Շատ տեղին ու ճիշտ էր բարեկամներից մէկի սրախօսութիւնը, որ ասաց.

«Եթէ մեր դերասանական խումբը այդպիսի պիէսներ կը ներկայացնի ու հայ կանի,

«Հայ հասարակութիւնն էլ, նոր շինվելիք հայոց թատրոնից փախչելով, վայ կանի»։

Հանդիսականներից մէկը

ԻՄ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ Թ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆՑԻՆ

(Նամակ խմբագրութեան)

—

«Վտակի» անունն թղթակիցը նոյն թերթի № 20-ի մէջ մի յօդուած է տպել «Հիւանդանոցի հարցը» վերնագրով։

Թղթակցութեան այն պարբերութիւնը, որ վերաբերում է իմ անձնաւորութեան, բոլորովին սուտ է, հնարված որոշ միտումով և չար դիտաւորութեամբ։ Դա մի կեղտոտ ինտրիգ է իմ դէմ, մէկն այն ինտրիգներից, որին ես պատահում եմ վերջին ժամանակներս։

Թղթակիցը գրում է. «Ուրախութեամբ լսեցինք, որ Պետերբուրգում ապրող յարգելի տիկին Զաբէլ Զաւրեանը Վաղարշապատում հիւանդանոց հիմնելու համար նուիրել է հազար ռուբլի։ Սոյն գումարը անցեալ հոկտեմբերի սկիզբներին ստացել է Յուսիկ վարդապետը յանձնելու համար ուր հարկն է, բայց չը գիտենք ինչու սրանից մի քանի օր առաջ միայն նա այդ փողը յանձնել է սինօդին»։

Սա մի կեղտոտ ակնարկ է անբարեխիղճ թղթակցի կողմից, ինձ կասկածելի և արատաւոր ցոյց տալու նպատակով՝ հասարակական գրաստների վերաբերմամբ, մի գումարի, որի գործադրութիւնը լիովին յանձնված էր նուիրաբերողի կողմից իմ բարեհայեցողութեանը։

Իր ժամանակին արդէն ես «Մշակի» մէջ յայտնել եմ ի գիտութիւն հասարակութեան յիշեալ գումարի մասին և այդ իրողութիւնն անշուշտ յայտնի էր «Վտակի» թղթակցին։ Բայց և այնպէս նա առանց կարմրելու, խղճի խայթ զգալու, զրպարտում է ինձ դրամ սեփականացնելու ցանկութեան մէջ։

Հիմնովին հերքելու համար թղթակցի վերոյիշեալ միտումաւոր տողերը, առաջ եմ բերում իմ՝ սինօդին տուածս յայտարարութիւնը նոյնութեամբ, որի մէջ շատ պարզ և հանգամանօրէն նկարագրված է 1000 ր. պատմութիւնը։

«Ս. Էջմիածնի սրբազան սինօդին
Նոյն սինօդի անդամ՝
Յուսիկ վարդապետ Զոհրաբեանից
Յայտարարութիւն

Սոյն 1907 թ. մայիսի սկիզբներին տիկին Զաբէլ Բերբերեանի (այժմ Զաւրեան) յանձնարարութեամբ տ. Աննա Նազարեանցը Պետերբուրգից իմ անունով փոխադրել էր մի հազար (1000) ր., յայտնելով որ՝ մօտ օրերում տ. Զաբէլն ինձ նամակ կը գրի։ Եւ իրօք, երեք շաբաթից յետոյ տ. Զաբէլից նամակ ստացայ (գրված 12 հոկտ. 1907 թ.), որի մէջ նա գրում է ինձ. «Երեք շաբաթ սրանից առաջ ես յանձնեցի մօրս ուղարկել ձեզ հազար (1000) ր.։ Ինքս աւելի զբաղված լինելով՝ չը կարողացայ ժամանակին գրել ձեզ ու բացատրել նպատակը, բայց դուք ի հարկէ, առանց դժուարանալու հասկացել էք, որ այդ փողն ուղարկում եմ ձեզ ազգային կարիքներից մի կաթիլը պակասցնելու համար։ Ես ուզում եմ, որ այդ փողը ձեր ձեռքով գործադրված լինի և չեմ ուզում ձեզ ցուցմունքներ տալ։ բայց եթէ դուք կը կամենայիք գումարի գործադրութեան մասին իմ հայեացքն իմանալ, ուրախ կը լինէի, եթէ այդ գումարը, իբրև հիմնական քար, ծառայի մի կուլտուրական գործի»։

Ստանալով այս նամակը, ես անկարող եղայ անմիջապէս որևէ որոշումն անել գումարի գործադրութեան մասին՝ նորին վեհափառութեան տ. տ. Մկրտիչ ամենայն հայոց կաթողիկոսի ժամանակ պատահաւով, երբ չափազանց զբաղմունքներս թոյլ չը տուին անդամ տ. Զաբէլ Զաւրեանի վերոյիշեալ նամակին անմիջապէս պատասխանելու։

Ի նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ Վաղարշապատի նման կենտրոնական գիւղը չունի մի այնպիսի խնամող հաստատութիւն, որպիսին հիւանդանոցն է, և ի նկատի ունենալով, որ այդ հաստատութեան բացումը շատ ցանկալի է և կարևոր և որի իրագործման համար Վաղարշապատի հասարակութիւնը նոյնիսկ միջոցների է ձեռնարկել՝ սրանից դեռ տարիներ առաջ, ես վճռեցի վերոյիշեալ գումարը Վաղարշապատում բացվելիք հիւանդանոցին յատկացնել։ սակայն նախ քան որոշումս իրագործելը, պարաք համարեցի վերստին նուիրատուտիկ. Զաբէլ Զաւրեանի կարծիքը հարցնել։ Իմ այս հարցման պատասխանը ստացայ դեկտեմբերի 29-ին։ Բերում եմ այստեղ տ. Զաբէլի վերջին նամակի (գրված 15 դեկտ. 1907 թ.) խնդրին վերաբերեալ հատուածը. «Ձեր նամակից իմացայ, որ ուղարկած հազար (1000) ռուբլովս վճռել էք աշխատել առաջ բերել հիւանդանոցի գործը և հարցնում էք իմ կարծիքը։ Պէտք է ասեմ ձեզ, որ հոգով ու սրտով համակրում եմ այդ գեղեցիկ մտքին. մի աւելի ինձ համար հաճելի գործ սկսել չէիք կարող»։

Արդ՝ ի նկատի ունենալով, որ Վաղարշապատում բացվելիք հիւանդանոցի գործը գեռ իր սաղմային վիճակի մէջն է և նրա իրագործումը ժամանակի և միջոցների կարօտ, ի խոյս այլ և այլ փորձութիւններից և վտանգներից, վերոյիշեալ գումարը յանձնում եմ սինօդիդ, իբրև անձեռնմխելի աւանդ, ի պահ, խնդրելով վերածել այն պետական տոկոսաբեր թղթերի և տարէ-ցտարի տոկոսներն աւելացնել մայր գումարի վրա, մինչև որ Վաղարշապատում բացվելիք հիւանդանոցի խնդիրը կը լուծվի դրական մտքով և այն ժամանակ ես, բարեգործ նուիրատուի ցանկութեան համաձայն, ընտրվելիք յանձնաժողովի գործակցութեամբ կը գործադրեմ հիւանդանոցի բացման համար։ Ցանձնելով այս մի հազար (1000) ռուբլին սինօդիդ, իբրև անձեռնմխելի աւանդ, ի պահ, խնդրահաբար կը խնդրեի ստացման մասին տալ ինձ ապահովագիր։ 31 դեկ. 1907 թ.»։

Մի՞թէ այս յայտարարութիւնից երևում է, որ 1000 ռուբլին յատկապէս տ. Զաբէլն ուղարկել էր Վաղարշապատում հիւանդանոց հիմնելու և «յանձնելու համար ուր հարկն է»։ Յարգելի նուիրատուն այդ գումարը դրել է իմ տրամադրութեան տակ և կամենում է, որ փողն իմ ձեռքով գործադրվի։

Ինչու՞ էք ուրեմն մէջ տեղը մտնվում։

Բայց թղթակիցը 1000 ռուբլով չէ կշտանում։ Նա հանճարեղ զրպարտչի ընդունակութեամբ վերագրում է ինձ այնպիսի յատկութիւն, որ շատ յաճախ տեսել է ուրիշների մէջ։

Նա գրում է. «Լսում ենք, որ այդ վարդապետը Մօսկվայում եղած ժամանակ անցեալ ձմեռ ժամհարեաններից ինչ-որ պակալուծութեան առիթով մի գումար է ստացել՝ յօգուտ բարենպատակ գործի. բայց մէջ տեղը ոչինչ չէ երևում։ Վանքում խօսում են այդ մասին և խուլ դժգոհութիւն յայտնում»։

Այս տողերից պարզ է, որ ես փող եմ ստացել «բարենպատակ գործի» համար և փոխանակ նպատակին ծառայեցնելու, գըրպանս եմ դրել։ Դա մի անլուր, անխիղճ զրպարտութիւն է։ Բողոքում եմ այդ վերին աստիճանի անարգանքի և մամուլի յարգը չը հասկացող ստաժակ թղթակցի միտումաւոր զրպարտութեան դէմ։

Ինչու՞ են վանքում միայն «խուլ դժգոհութիւն յայտնում»։ Փոխանակ խուլ դժգոհութիւն յայտնելու, բամբասելու, թող ուղղակի դիմեն ինձ և հաշիւ պահանջեն։ Մաքուր մարդը չի փախչի։ Ով որ մաքուր է, թող դուրս գայ և ինձանից պահանջի որպէս թէ ստացածս գումարը։

Եթէ մեղանում, այս փուչ աշխարհում, հասարակաց դատաստան լինէր, Թադէոսեանցն անշուշտ արժանի պատիժը կը ստանար։ Ինձ մնում է օրէնքի պաշտպանութեանը դիմել, որ արդարութեան և ճշմարտութեան ջատագովն է։

Մենք դատարանում կը խօսենք։

Ամեն բան իր վերջը կունենայ, միայն ձեր զրպարտութիւնն է, որ վերջ չունի։

Յուսիկ վարդապետ

28 յունվարի, Էջմիածին

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊՕՐՏՈՒԳԱԼԻԱՅՈՒՄ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱ ՀԱՍՏԱՏԵԼՈՒ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

—

Անգլիական լրագիրները, չը նայելով իրանց գոյնին և ուղղութեանը, խօսելով Լիսաբօնի չարագործութեան մասին, բոլորն էլ համարեա միատեսակ են լուսաբանում Լիսաբօնում դիկտատուրա հիմնելու պատճառները։

Եթէ հաւատանք այդ լրագիրներին, սպանված Դոն-Կարլոս Թագաւորը չը կարողացաւ դիմադրել պօրտուգալական պաշտօնեաների, քաղաքական գործիչների և ադմինիստրացիային ժօռ կանգնած շրջանների կաշառակերութեանը։ Ոչ մի միջոց չէր օգնում. կաշառակերութիւնը և ազգային փողերի կողոպտումը շարունակվում էին առաջվան պէս. մէյն նոր ձևեր էին ընդունում և նոր ճանապարհներ էին գտնում օրինազանցութեան համար։

Միևնոյն ժամանակ գոյանում էին դըժգոհների բազմաթիւ խմբեր հասարակութեան շահագրգռված բազմաթիւ շերտերի մէջ։ դժգոհութիւնն աճում էր և օրստրուկցիա էր կազմվում պարլամենտական գործունէութեան մէջ։ Յաջորդաբար յարձակվում էին կօրտէսների մի քանի նստաշրջանները և նշանակվում էին նոր ընտրութիւններ, փոխվում էին կաբինէտները, բայց պետական գործը առաջ չէր ընթանում։

Մինչև սինիօր Ֆրանկօն, նրա երկու նախորդները առաջին մինիստրի պաշտօնում դիմել էին Թագաւորին առաջարկելով սահմանադրութիւնը դադարեցնել և դիկտատուրա հիմնել, բայց Թագաւորը չը վստահացաւ այդ քայլն անել։ Վերջապէս երբ սինիօր Ֆրանկօն կառավարութեան ղեկն իր ձեռքն առաւ, նրան աջողվեց համոզել Թագաւորին։ Կօրտէսներն արձակվեցին, նոր ընտրութիւնների ժամանակամիջոցը չը նշանակեցին և դիկտատուրական իշխանութիւնը տրվեց սինիօր Ֆրանկօյին, կաբինէտի պարագլխին։

Եւ պէտք է ճշմարիտը խոստովանել, նա արեց ինչ որ կարող էր ժողովրդական փողերը կողոպտելուն վերջ դնելու համար։ Սակայն դրա համար ամենայետադէմ միջոցներ էր գործ դնում, և, ի հարկէ, նախկին դժգոհների խմբերին միացան նորերը, որոնք արդէն կատարեալ հիմք ունէին զայրանալու սահմանադրական երաշխաւորութիւնները դադարեցնելու համար։

Երկրում սկսվեց յեղափոխական շարժում, որ արտայայտվում էր բազմաթիւ բողոքումներով։ «Times» լրագրի թղթակիցը պատմում է, որ չարագործութիւնից երկու օր առաջ բացվեց մի դաւադրութիւն, որ ուղղված էր դիկտատորի դէմ։ Դաւադիրները պայմանաւորվել էին, նաւակայանում կանգնած զինուորական նաւի վրա գտնվող թնդանօթից պայթիւն լսելուն պէս, միաժամանակ յարձակում գործել բոլոր ոստիկանատների վրա, կոտորել բոլոր ոստիկաններին և ապա բռնել ու սպանել դիկտատորին։ Թագաւորին և թագաւորական ընտանիքը մատդրութիւն կար զինուորական նաւով արտասահման տանել և հանրապետութիւն հրատարակել։ Թնդանօթաձգութիւն պէտք է լինէր այն ժամանակ, երբ էլեկտրական էլէվատորի վերին հրապարակի վրա երևար կարմիր լապտեր։ Այդ լապտերը չերևաց, որովհետև դաւադրութեան գլխաւոր կազմակերպողները հէնց նոյն ժամանակ ձերբակալվեցին, երբ բարձրանում էին էլէվատորով, բայց երկու օրից յետոյ կատարվեց լիսաբօնեան չարագործութիւնը, որի առաջը չը կարողացաւ առնել դիկտատորը։ Չարագործութիւնից յետոյ, որպէս լուր է պատում, սենատոր Ֆրանկօն փախաւ Լիսաբօնից։ Թագուհի Ամելիային վերագրում են հետևեալ խօսքերը. «Ես միշտ ասում էի, որ նա խելագար է»։

ԴԷՊԵՐԸ ՊՕՐՏՈՒԳԱԼԻԱՅՈՒՄ

—

Պօրտուգալիայի ֆինանսների մինիստր է նշանակված դիսիդէնտների պարագլուխ Ամնօիմ, նախկին դիկտատորի անձնական թշնամին, որի կալանաւորման մասին Ֆրանկօն արդէն ստորագրել էր հրաման Լիսաբօնում տեղի ունեցած ողբերգութիւնից երկու օր առաջ։

Դիմադրական կուսակութեան պարագլուխների հետ մասնաւոր խօսակցութիւնից յետոյ, տեղի ունեցաւ պետական խորհրդի ընդհանուր նիստը, որը և որոշեց անյապաղ արձակել պաշտօնից Ֆրանկօյին։ Եթէ հաւատանք վերջին հեռագիրներին, նախկին դիկտատորը, երկիւղ կրելով ժողովրդական զայրոյթից, արդէն անհետացաւ իր հայրենիքի սահմաններից։

—

Բանալով պետական խորհրդի առաջին նիստը՝ Մանուել Թագաւորը յայտնեց.

«Ես դեռ ևս երիտասարդ եմ, անփորձ և սակաւատեղեակ քաղաքական կեանքի հարցերում։ Ձեր հայրենասիրութիւնից և փորձից, պարոններ, ես սպասում եմ օգնութիւն և կատարելագէս վստահ եմ ձեր որոշման վրա։

—

Սպանութեան մի քանի մանրամասնութիւններ

«Matin» լրագրի խօսքով, յանցանքը անսպասելի էր մինչև անդամ Լիսաբօնի յեղափոխական տարրերի համար ևս։ Վերջին օրերն աւելի հանդիստ էր անցնում, քան կարելի էր սպասել։ Կառավարութեան անհոգութեան մասին վկայում է հէնց այն տարօրինակ չարագործութեան մասին, բոլորն փ

քանի ոստիկաններ էին գտնվում։ Թագաւորին հրացանազարկ արեց մի երիտասարդ մարդ, բանտորի հագուստով։

Մարդասպանը տեղնուտեղը սպանվեց։ Կառքով մօտ վազեց երկրորդ բանտորը և մի քանի անգամ մէկը միւսի ետեից կրակեց Թագաւորի վրա փորից։ Դրանից յետոյ տեղի ունեցաւ համազարկ։ Թագուհին վրա ընկաւ Թագաժառանգի վրա, գրկեց նրան ձեռքերով և աշխատում էր իր մարմնով պաշտպանել նրան։ Գնդակները ճանկռեցին նրա ուսը։ Բայց արդէն ուշ էր։ Գնդակներից մէկը մտել էր արդէն Թագաժառանգի սիրտը։

Լիսաբօնում չեն դադարում լուրերը՝ թէ բացի հրացանագրութիւնից լսվում էին և ռումբերի պայթիւններ։ Սակայն այդ ռումբերի հետքերն ամենևին չը գտնվեցին։

Պարիզում պատմում են, որ յանցանքը կապ ունի այն ապստամբութեան պատմութեան հետ, որ տեղի ունեցաւ 1905 թ.ին «Կարլոս», «Վասկօ-դէ-Գամա», «Դիօ» և «Ֆէրնանդէս» զինուորական նաւերի վրա։ Զը նայելով որ բազմաթիւ խնդիրքներ էին լինում ներումն շնորհելու մասին, Թագաւորը հաստատում էր զինուորական նաւերի խստագիրտ դատավճիռները։ Դրա հետևանքն այն էր, որ աւելի քան 500 ընտանիք ծայրայեղ աղքատութեան գիրկն ընկաւ, որը սաստիկ կատաղութիւն յարուցեց ազգաբնակութեան ստորին խաւերում։

Սպանութեան տեսարանի մասին արտասահմ. լրագիրները պատմում են հետևեալը։ Թագաւորի կառքը արագութեամբ անցնում էր ֆինանսների մինիստրութեան մօտից, ուր հաւաքվել էր ժողովրդի մեծ խումբ։ Ցանկարծ այդ խմբից անջատվեց մի երիտասարդ սպօրտսմէնի հագուստով (ուրիշների ասելով բանտորական բլուզով) և հարձակվեց առ դէմ կրակեց Թագաւորի վրա ատրճանակից։ Թագուհին և Թագաժառանգը վեր թռան իրանց տեղերից սարսափի աղաղակներով։ Թագուհին աջ ձեռքում բռնած ունէր մի ծաղկեփունջ։ Այդ ծաղկեփունջով նա մատնացոյց էր անում յարձակվողի վրա։ Վերջինս երկրորդ անգամ կրակեց և վիրաւորեց Թագաւորին մէջքից։ Թագաւորը գլուխը բռնեց և ընկաւ։ Մի քանի մարդիկ յարձակվեցին մարդասպանի վրա և գետին գլորեցին նրան։ Ընկած տեղից նա կրակեց էլի երրորդ անգամ, բայց ոչ ոքին արդէն չը վիրաւորեց։ Այդ ժամանակ կառքին մօտ վազեց մի բարձրահասակ, սև մի-րուքով տղամարդ երկար վերարկուով և երկու անգամ կրակեց Թագաժառանգի վրա։ Նա ուզում էր կրակել երրորդ անգամ, բայց վրա վազող ոստիկանը ատրճանակը խլեց նրա ձեռքից և սպանեց տեղնուտեղը սրի հարուածով։

Ընդհանուր սարսափի այդ րոպէին մօտեցաւ իր աւտոմօբիլով Օպօրտոյի դուքսը։ Նա գրպանից հանեց ատրճանակը և զէնքը ձեռքին հետևեց արքայական կառքին։

Թագաւորը խկոյն մեռաւ, իսկ Թագաժառանգը էլի հինգ րոպէ ապրեց։

ՔԱՂՈՒԱԾՔՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, Թագաւոր Կայսրը հրաժայեց Էրնեստ Սակսոն Օլդենբուրգսկի դուքսի մահվան առիթով պալատում տասն օր սուգ պահել։

Գիշերս պօլիտեխնիքական ինստիտուտը խուզարկելու ժամանակ, քիմիական բաժանմունքի նկուղում, որ գտնվում է գլխաւոր շինութեան մէջ, գտնվեցին 9 հատ ռումբեր և բազմաթիւ տաներ։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ՈՒՌՈՅՑՆԵՐԸ՝

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։
Կ. Մ. ԶԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։
ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ Ե. Կ. ԽՕՌՆԵՎԱ—9½—2 ժ. ատամի հիւ.
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ.
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց ծաղկահատ.։
Կ. Ի. ԳԶԵԼԻԵՎ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի։
Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.։
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇՉԵՐԲԻՆԱ—1½—2 ժ. մանկաբարձութեան։
Գ. Ց. ԳՈՒՐԳԵՆՕՎ—11—12 ժ. կանանց և մանկաբարձութեան։

ԴԵՊՈՆՆԵՐԸ

Ա. Ց. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ—6—7 ժ. վիրաբուժ., վեներական, միզասեռ և մորթու հ.։

Վճարը 50 կ.։ Հիւանդները ձրի։ Համախորհրդի (կոնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

Հրատարակութիւն Գ. Գալստեանի. № 26

ԱԴՕԼՖ ՌՈՒԴԷ
ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՄԵԹՕԴԻԿԱ
Փոխադրեց գերմաներէնից
Յովհաննէս Տէր-Միրաքեան
ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ներածութիւն. Պատմութեան նախաշաւիղների ուսուցումը. Պատմութեան ուսուցումը. Աշխարհագրութեան ուսուցումը. Բնագիտութեան ուսուցումը. Հայոց լեզուի ուսուցումը. Թուաբանութեան ուսուցումը. Երկրաչափութեան ուսուցումը. Զեւաբանական ճշմարտութիւններ։

ԳԻՆՆ է 1 ր.50 կ. կազմած 1 ր. 90 կ.

Դիմել՝ Тифлисъ, книжный магазинъ «Гутенбергъ» Г. И. Галустяну.

—

Ստացված է և նոյն տեղը վաճառվում է
Հ. Լիգիրկեանցի
ԲՆԱՇԽԱՐՀԻԿ ԲԱՌԱՐԱՆԻ
Բ. մասը
ԳԻՆՆ է 3 ՌՈՒԲԼԻ
5—1

„ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ“
գրավաճառանոցում վաճառվում է
Ց. Դաղբաշեանի
Ընդարձակ
ՌՈՒՍԵՐԷՆԻՑ ՀԱՅԵՐԷՆ
Բառարանը
ԳԻՆՆ է 8 ՌՈՒԲԼԻ
Կազմած՝ 8 ր. 50 կ., 9 ր. և 9 ր. 50 կ.։
Գումարով գնողներին բաւարար զեղչ։ 5—1

Մինչև փետրվարի 10-ը
Լոյս կը տեսնի
ՊՈՕՇԵԱՆ ԵՒ ՆՐԱ ԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆԱՐՔԷԻՔԸ
ընդարձակ ուսումնասիրութիւնը։
Դիմել՝ Нахичевань н./Д. Духовная Семинарія, А. Теръ-Арутюнянцу.
6—5

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

Աւագների խորհուրդը յայտնում է ի գիտութիւն պ. պ. անդամների, որ ուրբաթ, փետրվարի 1-ին, նշանակված է ընդհանուր ժողով, որը շարունակութիւն կը հասարվի յունվարի 15-ի ընդհանուր ժողովի։ Այս ընդհանուր ժողովում տեղի կունենան աւագների թեկնածուների ընտրութիւնները։
Սկիզբն է երեկոյեան ժամը 9-ին։
(յ. 23 փ. 1) 2—2

Տղամարդկանց զգեստների մեր յատուկ կտորները, իրանց լաւ յատկութեան համար, ռուսական և արտասահմանեան ցուցահանդէսներում արժանացան մեդալների։ Նրանց գերազանցութիւնը կայանում է հետևեալ յատկութիւնների մէջ. շատ դիմացկուն, գործնական, ճաշակով և գեղեցիկ։ Պատուէրատուներին իւրաքանչիւր արշինը ուղարկվում է գործարանային գնէրով.

4 ր. 50 կ., լաւ տեսակը՝ 5 ր. 25 կ., 6 ր. 25 կ., 10 ր., 14-ով գործարանը ուղարկում է վերադիր վճարով 4½ արշ. կտոր տղամարդու ամբողջ կոստիւմացուի համար.— անգլիական շէվիոտ կամ ֆրանսիական գունաւոր տրիկօ, սև, մութ կապոյտ, շազանակի, մուգ սև, ձիթենու գոյների, քառակուսի շրջանակներով կամ առանց սրա։ 3 կամ աւելի հատ պահանջողները կըստանան բոլորովին ձրի ատառը։

ՋՐԻ ԱՌԱՆՑ ՐԻՍԿԻ

Իմ այս առաջարկութիւնը իրկլամ չէ, և որպէսզի ապացուցանեմ, պարտաւորվում եմ անպայման յետ ընդունել որևէ պատճառով դուր չեկած կտորը և վերադարձնել փողերը ամբողջովին։ Պահանջները խնդրում եմ հասցէագրել՝ Въ главную контору фабрики шерстяныхъ издѣлій Зигмунтъ Розенталъ г. Лодзь.
9—6

ԹԻՖԼԻՍԻ ՏՆԱՑՆԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹ.
ՋՈՒԼՀԱԿԱՆՈՑԸ
Ընդունում է աշակերտներ։
Ուսման վճարն է ամբողջ դասընթացքների համար տասն ռուբլի։
Գրիբոյեդովկայա, առն Իզմիրեանցի № 24, առաւօտ. 10 ժամից մինչև 2-ը։
10—10

Электропечатня «ЭКОНОМІЯ» Авакъ Мугдусіаковъ съ С-ми. Большая Ванская т. д. Семинаріи № 3